

K-6/01-152

U I M E R E P U B L I K E H R V A T S K E

P R E S U D A

Županijski sud u Karlovcu u vijeću sastavljenom od sudaca ovog suda Jasminke Jerinić-Mušnjak, kao predsjednika vijeća, te Željka Udiera, i sudaca porotnika Milke Martinjaš, Đurđe Slavica i Ivica Gračana, kao članova vijeća, uz sudjelovanje zapisničara Mire Jakšić, u kaznenom predmetu protiv opt. Fikreta Abdića, zbog kaznenog djela iz čl. 120. OKZRH i dr., nakon glavne i javne rasprave zakazane povodom optužnice Višeg javnog tužilaštva u Bihaću od 8.8.1996.g. broj KT-224/95, koja je preuzeta po Županijskom državnom odvjetništvu u Karlovcu pod brojem K-DO-12/01, dovršene dana 30. srpnja 2002. godine u nazočnosti zamjenika ŽDO Karlovac Aleksandra Mitića, optuženika osobno uz branitelje po službenoj dužnosti Davora Popovića i Zvonka Žaju, odvjetnike iz Karlovca, a objavljene dana 31. srpnja 2002. godine, u nazočnosti istih osoba,

p r e s u d i o j e

Optuženik **FIKRET ABDIĆ**,

k r i v j e:

što je:

1) za vrijeme ratnog stanja u Republici Bosni i Hercegovini, dana 27.9.1993.g., suprotno Ustavu RBiH, izvršio proglašenje tzv. Autonomne pokrajine Zapadna Bosna, za područje bivšeg Okruga Bihać, pa je u periodu od 27. rujna 1993.g. do 21. kolovoza 1994.g., a zatim od 16. studenog 1994.g. do 7. kolovoza 1995.g. u Velikoj Kladuši kao predsjednik tzv. Autonomne pokrajine "Zapadna Bosna" i vrhovni komandant vojske tzv. Narodne obrane APZB, naredio, planirao i organizirao formiranje logora i sabirnih centara na području Općine Velika Kladuša, u cilju zatvaranja građana-civila, koji su bili protiv uspostavljanja tzv. Autonomne pokrajine, u kojima se prema njima nečovječno postupalo, prisiljavalo na službu u njegovoj paravojsci, a što je suprotno Ženevskoj konvenciji o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata iz 1949.g., čl.3. st.1. t. a i c, te čl. 2 e, čl. 5 e, h, Statuta Međunarodnog kaznenog suda za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na području bivše Jugoslavije iz 1991.g., pa je tako:

koje je zatvarao u logorima u Okrugima Bihać i to muškarce starosne dobi od 14-75 godina, djecu do 14 godina, žene bez obzira na starosnu dob, pa je u tom vremenu zatvoreno najmanje 5000 civila, prema kojima se nečovječno postupalo, jer su fizički i psihički zlostavljani od strane upravitelja logora, čuvara, pripadnika logorske policije i istražitelja, tako što su zatočeni civili u logorima i sabirnim centrima, te u drugim za to određenim prostorijama fizički zlostavljani, tučeni nogama na kojima su obično bile vojničke čizme, šakama, policijskim palicama, raznim drvenim predmetima i kundacima pušaka, prisiljavani da u zimskom periodu bez obuće duže vremena stoje u vodi ispred logorskih prostorija, da se međusobno tuku, da pjevaju i uzvikuju parole kojima se veliča tzv. APZB i Babo, pa su dana 17. lipnja 1994.g. iz logora Drmeljevo-peradarska farma odvedeni u dispanzer, u naselje Polje zatočeni civili: Alija Feriz, Mujo Milak, Šemsudin Husić, Emin Redžić, Husein Mušić, Aziz Adilagić, Hasib Delić zv. "Heba", Mehmed Jušić, Mehmed Sijamhodžić, Kasim Čano i Đeko Bibuljica, koji su zatvoreni u prostorije mrtvačnice, a zatim uveče oko 23,00 sata premlaćeni od strane njegove specijalne policije zv. OBL, kojom prilikom su neki logoraši zadobili teške tjelesne ozljede, a nakon toga bez ukazivanja liječničke pomoći vraćeni u logor Drmeljevo-peradarska farma te kasnije sa ostalim zatočenim civilima upućivani na kopanje rovova i tranšea na prvoj borbenoj liniji, kojom prilikom su služili kao živi štit vojsci tzv. Narodne obrane Autonomne pokrajine Zapadna Bosna, pa je uslijed ovakvog fizičkog i psihičkog zlostavljanja u logoru Drmeljevo-peradarska farma podlegao Rasim Erdić iz Zborišta koji je premlaćen dana 8.8.1994.g., dok je bio na prisilnom radu ispod Starog grada, a u logoru Dubrave zbog fizičkog zlostavljanja podlegao je Selim Kahrić iz Bosanske Krupe, dok su od zatočenih žena najčešće fizički zlostavljane i premlaćivane Nura Salkić, Bejza Kekić, Fatima Durić, Asija Galijašević, Zuhra Hozanović, koje su nakon toga zajedno sa drugim logorašicama upućivane na prisilni rad u Veliku Kladušu i na teritoriju tzv. Republike Srpske krajine, o čemu je usmeno i pismeno izvještavan kako od predstavnika sudskih organa, tzv. APZB, tako i od visokih predstavnika UN i UNPROFOR-a, te Međunarodnog komiteta crvenog križa, pa i pored toga ništa nije poduzeo da se poboljša stanje u logorima i sabirnim centrima,

- b) građane Općine Velika Kladuša sa raznim mjerama zastrašivanja i vršenja terora prisiljavao na službu u njegovim paraformacijama,

dakle, kršeći pravila međunarodnog prava za vrijeme rata naredio, planirao i organizirao da se protuzakonito zatvara civilno stanovništvo, da se civilno stanovništvo fizički i psihički zlostavlja, odnosno da se prema njemu nečovječno postupi, da se prisiljava na prinudni rad i na službu u vojsci tzv. APZB, tj. u neprijateljskoj vojsci.

2) u istom periodu u istom svojstvu kao pod toč.1), formirao na području Općine Velika Kladuša logore za zarobljene pripadnike 5. korpusa Armije RBiH i to logore:

Miljkovići-Valionica, Nepeke i Dolovi, u kojima su fizički i psihički zlostavljani i premlaćivani ratni zarobljenici, pa je od fizičkog zlostavljanja u logoru Dolovi podlegao ratni zarobljenik Senad Halkić, pripadnik 503. Slavne brdske brigade, a od zadobivenih povreda po izlasku iz logora Miljkovići- Valionica, u Regionalnoj bolnici Bihać podlegao Faruk Alagić, pripadnik 502. Viteške brigade, a što je suprotno Ženevskoj konvenciji o postupanju sa ratnim zarobljenicima iz 1949.g., čl.3. st.1. t.1. a i c i čl.13,

dakle, kršeći pravila međunarodnog prava naredio i organizirao da se prema ratnim zarobljenicima vrše mučenja i nečovječna postupanja,

čime je pod toč.1) optužnice počinio kazneno djelo ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz čl.120. st.1. OKZRH, a pod toč.2. kazneno djelo ratnog zločina protiv ratnih zarobljenika iz čl.122. OKZRH, pa mu se za djelo iz t.1. izreke presude, a temeljem propisa iz čl.120. st.1. OKZRH utvrđuje kazna zatvora u trajanju od 20 (dvadeset) godina, a za djelo iz toč.2) izreke presude, temeljem propisa iz čl.122. st.1. OKZRH utvrđuje kazna zatvora u trajanju od 15 (petnaest) godina, te se optuženik Fikret Abdić temeljem citiranih zakonskih propisa, a uz primjenu čl. 43. st.1. i 2. t.1. OKZRH

o s u đ u j e

na kaznu zatvora u trajanju od 20 (dvadeset) godina.

Temeljem čl.45. st.1. OKZRH u izrečenu kaznu uračunava se vrijeme provedeno u pritvoru počam od 7.6.2001.g.

Temeljem čl.122. ZKP-a optuženik je dužan nadoknaditi troškove kaznenog postupka sudu u paušalnom iznosu od 5.000,00 (pet tisuća) kuna, kao i trošak kaznenog postupka u iznosu od 19.767,50 kuna (devetnaesttisuća sedamstošezdesetsedam kuna i pedeset lipa).

Obrazloženje

Optužnicom Višeg javnog tužilaštva u Bihaću, koju optužnicu je temeljem čl. 34. Sporazuma između Vlade Republike Hrvatske, Vlade Bosne i Hercegovine i Vlade Federacije Bosne i Hercegovine o pravnoj pomoći u građanskim i kaznenim stvarima od 26. veljače 1996. godine prihvatilo Županijsko državno odvjetništvo iz Rijeke, a zatim i Županijsko državno odvjetništvo u Karlovcu, nakon što je Vrhovni sud RH rješenjem od 15. lipnja 2001. godine pod brojem II 4-Kr 327/01-3 kao mjesno i stvarno nadležan sud odredio Županijski sud u Karlovcu, optuženik Fikret Abdić optužen je radi kaznenih djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz čl. 120.st.1. OKZRH, te ratnog zločina protiv ratnih zarobljenika iz čl. 122. OKZRH, činjenično i pravno opisanih u izreci ove presude.

Optuženik pozvan na kaznenu odgovornost poriče svoju krivnju, a s obzirom da je glavna rasprava zbog izmjenjenog sastava vijeća morala početi iznova, optuženik je upoznat sa izmjenama Zakona o kaznenom postupku, te se izjasnio da će svoju obranu dati na kraju dokaznog postupka.

Optuženik Fikret Abdić, prema tome, dao je svoju obranu na kraju dokaznog postupka ali je istovremeno odbio odgovarati na pitanja optužbe, sudskog vijeća pa čak i svojih branitelja. Najveći dio svoje obrane optuženik je posvetio tvrdnjama da je optužba protiv njega montirana, navodeći razloge za tu svoju tvrdnju, obrazlažući pritom svoj politički uspon, djelovanje i pad u stranci SDA, te iznoseći da baš zato što je došao u sukob sa vodstvom stranke SDA, i to u prvom redu sa predsjednikom te stranke Alijom Izetbegovićem, je podignuta ova optužnica. Tvrdi naime da je on bio izborni pobjednik, a Alija Izetbegović je sve radio po svom i upravljao Bosnom kao svojom privatnom državom zajedno sa svojim istomišljenicima. S obzirom da mu se on, optuženik, suprotstavljao cijelo vrijeme je Izetbegović radio na njegovoj likvidaciji i to ne samo političkoj već i fizičkoj likvidaciji. Optuženik je tako istaknuo da optužnicu smatra političkim pamfletom i tvrdi da su stvarni autori optužnice Alija Izetbegović, Mustafa Cerić, Halil i Hasan Čengić, Džemaludin Latić, Omer Behmen iz Sarajeva, iz Zapadne Bosne Mirsad Veladžić, Muftija Hasan Mahić, te iz zagrebačkog lobija, kojem je na čelu Mustafa Cerić, zatim su tu Hasim Trnka, Hasan Muratović, Šemso Tanković, Šefko Omerbašić, Ibrahim Ružić iz Rijeke, Iman Smaić i Šefik Nadarević potpomognuti vjerskim, vojnim i policijskim poslušnicima AID-a. Smatra da cijelu akciju protiv njega prati izvršni odbor stranke SDA, a ta akcija protiv njega kreće još od 1990.g. nakon pobjede na izborima u Velikoj Kladuši. U Zapadnoj Bosni zavedene su najveće mjere represije od Staljina do danas da bi se naučili ljudi kako trebaju svjedočiti. Utvrđuje da su njegovi protivnici preko njega htjeli dati pouku svim Muslimanima kako će proći svi oni koji misle svojom glavom. U tu svoju borbu protiv optuženika, a prema njegovim navodima, uvukli su i vjerske vođe koji o njemu govore sve najgore, a tiskane su i razne knjige sve s jednim ciljem da ga se ocrni. Stoga je optuženik, kako navodi, i tražio da se pročitaju dijelovi iz tih raznih knjiga tijekom dokaznog postupka da bi se vidjela sva ta silna akcija protiv njega. Sredstva javnog priopćavanja u Bosni stavila su se u istu poziciju. Kao primjer obmanjivanja javnosti optuženik u svojoj obrani govori o objavi pisma Haškog tribunala i tvrdi da nema medija u Bosni i Hercegovini koji je objavio to pismo u cijelosti iz čega bi onda bilo vidljivo da Haški tribunal odobrava samo jedan posto onoga što mu se optužnicom Višeg tužiteljstva u Bihaću stavlja na teret (po pravilima Rimskog puta) i to onaj dio o sabirnim centrima. No i taj dio koji je odobren po Haškom sudu odobren je, po tvrdnjama optuženika, zato što Haški sud nije znao pravu istinu. Optuženik tvrdi da je namjerno npr. u uvodu optužnice stavljeno da je nepravomoćno suđen zato da bi oni u Haagu dali odobrenje za suđenje misleći pritom kako je on ionako kriminalac.

Sav taj scenarij, prema navodima obrane optuženika, vođen je protiv njega s jednim ciljem, a to je likvidacija optuženika. Naime, osnovni cilj njegovih protivnika je njegova stvarna likvidacija, a sve ovo, uključujući i suđenje, trebalo je biti opravdanje za onoga tko bi ga ubio i zato ga se prikazivalo kao čovjeka koji je činio velika zla. Zato su pisane tolike

knjige protiv njega, a sve na teret građana Bosne i Hercegovine jer su sve knjige oslobođene poreza na promet i zato se toliko u sredstvima javnog informiranja pisalo i govorilo protiv njega. Tu svoju tvrdnju optuženik potkrepljuje činjenicama da je na njega pokušan atentat u nekoliko slučajeva, za jedan je bilo i suđenje pri Županijskom sudu u Rijeci, a sada je u Republici Bosni i Hercegovini uhapšen Ekrem Veladžić, ministar policije u Unsko-sanskom kantonu i glavni u AID-u, zajedno s još nekim odgovornim ljudima, i to radi pripremanja atentata na optuženika. Optuženik u svojoj obrani govori i o atentatu koji je trebao biti nad njim izvršen još 1993.g. u Maljevcu i koji je tada organizirao Zijad Kadić.

Kaznenu prijavu protiv njega, po kazivanju optuženika, sačinio je Atif Dudaković i to zato da bi opravdao sebe stoga što je povukao vojsku sa linija prema Republici Srpskoj iako za to nije imao odobrenje Predsjedništva Bosne i Hercegovine i tu istu vojsku uputio na nenaoružani narod Zapadne Bosne koji je spontano krenuo na Johovicu nakon skupa za osnivanje stranke optuženika – DNZ. U pisanju te kaznene prijave Atifu Dudakoviću pomaže Ibrahim Kadić, a sva dinastija Kadić se urotila protiv njega, tvrdi optuženik. Kadići su iz Bosanske Krupe, a iz Bosanske Krupe su i svjedoci npr. Galijašević i onda je, prema optuženiku, jasno zašto svjedoci svjedoče onako kako su i na ovom sudu iskazivali.

Optuženik nadalje tvrdi da su i Viši sud u Bihaću i Više tužilaštvo u Bihaću instrumentalizirani od SDA, a kao prilog toj svojoj tvrdnji i tvrdnji da je optužnica politički pamflet navodi knjigu “Drmeljevo svjedok optužbe” iz koje jasno proizlazi, kao što to proizlazi i iz iskaza saslušanih svjedoka, da ima još ljudi koji bi trebali odgovarati ako je ta knjiga istinita i ako su iskazi svjedoka istiniti, ali protiv nikog nije pokrenut postupak osim protiv optuženika i Đedovića, što samo dokazuje da njegovim pravim progoniteljima smeta snaga stranke DNZ kojoj je on predsjednik, a Ibrahim Đedović tajnik. Iz istih razloga je Aliji Bešireviću jednom od značajnijih ljudi u stranci insceniran oružani sukob, a Fikretu Kudiću i Anti Butorcu zaduženim za organiziranje predizbornih aktivnosti u stranci DNZ inscenirano je razbojništvo.

Odluku o ustupanju predmeta sudu u Hrvatskoj ne potpisuje uopće vijeće što govori da ipak nisu svi suci pod utjecajem SDA već samo predsjednik vijeća, a ističe da vijeće i nije donijelo uopće odluku o ustupanju kao što ističe i činjenicu da oštećenici nisu potpisali suglasnost na takovu odluku.

Optuženik nadalje ističe da je Zlatko Lagundžija član stranke SDP BiH, a nakon dolaska koalicije na vlast u Bosni, uz njegove prave progonitelje preuzeo kampanju protiv njega i to zato što mu komunisti nikada nisu oprostili što je u Bihaću u tzv. aferi Agrokomerca oslobođen, koja je i pokrenuta po nalogu CK BiH.

Optuženik smatra da je i prijenos mjesne nadležnosti u ovom predmetu dokaz utjecaja njegovih stvarnih progonitelja jer su oni bili uvjereni da on ima utjecaj na Državno odvjetništvo u Rijeci i zato se kao stvarno i mjesno nadležan sud određuje sud u Karlovcu.

Sve to što se čini protiv njega čini se zato, kako tvrdi optuženik, što on ima ogromnu podršku u narodu (99,90%) i što on može doći svugdje u Bosni i Hercegovini i u Veliku Kladušu, u Banja Luku i u Zapadni Mostar, a oni koji su na vlasti ne mogu.

Optuženik tvrdi da borba protiv njega, Velike Kladuše i Agrokomerca trajne 22 godine i to počinje 1980.g. na čemu najprije radi Udbe, a optužba protiv njega tada je bila da je megaloman i da zavodi narod u Velikoj Kladuši. Skupljaju se tada dokazi protiv njega unutar Agrokomerca, a na skupljanju tih dokaza rade isti ljudi koji sada u ovom postupku svjedoče protiv njega, pa navodi da je Mirsad Veladžić tada, dok je on u zatvoru, bio predsjednik Radničkog savjeta, a sada je onaj tko organizira svjedoke protiv njega. Dva ključna člana Udbe koji su tada radili protiv njega su Ključanin i to Asim Sarajlija, koji je ujak krunskog svjedoka u ovom postupku Kasima Čane i Edine Mezildžić, te Smail Jušić rođak Mehmeta Jušića, također svjedoka u ovom postupku, čiji nalaz o povredi ruke u sabirnom centru je lažan, a što je pribavio dr. Mirsad Purić, koji je zbog takovih lažnih nalaza i sličnog postao direktor Doma zdravlja. U vrijeme afere Agrokomerc Munib Alibabić bio je isljednik Udbe, a sada je direktor AID-a, samo što je u vrijeme afere Agrokomerc taj čovjek radio po nalogu Zgonjanina, a sada radi po nalogu Izetbegovića, a što će sve reći da su oba suđenja pripremali isti ljudi.

Sav progon i sada protiv njega baziran je na istim principima i metodama kao i u aferi Agrokomerc što sve čini stranka SDA sa kojom je došao u sukob uoči prvog kongresa SDA 29.11.1991.g. i to zato što je on, optuženik, inzistirao da se na kongresu mora reći zašto nisu izvršena izborna obećanja.

U cilju da bi ga se ocrnilo pred narodom optužuje ga se za suradnju sa Srbima i JNA pa tako uvijek kada je potrebno optužbe protiv njega kreću se u tri smjera. Prvo je njegov navodni pokušaj državnog udara 2.5.1992.g. kada je Alija Izetbegović, a tada predsjednik Predsjedništva zadržan od JNA u vojarni u Lukavici, zatim za njegov susret s Arkanom u Bjeljini, te za događanja u Bosanskom Brodu. Optuženik u svojoj obrani je vrlo detaljno iznosio o tim događanjima, no kako ti događaji nisu predmet optužbe nema ih se potrebe detaljnije reproducirati.

U vezi samih kaznenih djela optuženik navodi da je proglašenje Autonomne pokrajine Zapadna Bosna bila nužnost te da je ta autonomija bila na tragu Wance-Owena plana i da je on upravo zato i želio spojiti Ejuba Topića kao predsjednika Skupštine Okruga Bihać s Lordom Owenom te Alijom Izetbegovićem i ostalim članovima Predsjedništva, no kako Alija Izetbegović to nije prihvaćao do tog sastanka nikada nije ni došlo. Optuženikov cilj je bio da se na tom sastanku dogovori oko autonomije kao privremenog rješenja. Inzistirao je na tome da i Predsjedništvo države raspravi o stanju u bihaćkom okruženju, pa iako je taj prijedlog prihvaćen do realizacije tog prijedloga nikada nije došlo, a sve iz razloga što je Alija Izetbegović odlučio sve riješiti uporabom vojne sile, 5. korpusa kao što se na koncu pokazalo.

Optuženik dalje navodi da u trenutku kada je vidio da u Predsjedništvu Republike BiH ne može raditi uz sav svoj napor, a sve zbog opstrukcije Alije Izetbegovića, zatražio je da izađe iz Sarajeva i ode u Veliku Kladušu jer je situacija u tom dijelu zemlje bila vrlo teška.

Dolaskom na teritorij Velike Kladuše zatekao je vrlo tešku ekonomsku situaciju, deprimirane ljude, vojska uopće nije primala plaće i stoga ubrzo poduzima niz akcija za ekonomsko ojačanje tog kraja i tvrdi da u to vrijeme doživljava svoj politički i privredni zenit. Kako bi provjerio svoje izborne rezultate i kako bi vidio da li su građani još uvijek uz njega pokreće Inicijativu za osnivanje AP Zapadna Bosna. Kao ključni datum optuženik smatra 26.3.1993.g. kada dolazi u sukob sa Mirsadom Veladžićem, predsjednikom SDA Zapadne Bosne, naime tog dana taj sukob dolazi do izražaja i to iz razloga jer je on, optuženik, predložio ukidanje YU dinara i na njegov prijedlog unatoč protivljenju Veladžića i njih u Sarajevu Općinska skupština Velike Kladuše ukida YU dinar kao platežno sredstvo. U to vrijeme podnesena je i kaznena prijava protiv ljudi koji su bili u komisiji radi donošanja te odluke, a nakon dvije godine je marka uvedena kao platežno sredstvo na cijelom teritoriju BiH. Rezultati djelovanja optuženika, prema njegovoj obrani, na području bihačkog okruženja odnosno Zapadne Bosne, kako to on navodi, bili su genijalni, profunkcionirala je okružna vlast, ali u njoj ne sudjeluju više pravi tužitelji optuženika i zato oni postaju sve ljući na njega i zato je smijenjen Jusuf Pušina, a na njegovo mjesto postavljen Bakir Alispahić koji je sada u zatvoru radi pripremanja atentata na optuženika. Vlasti iz Sarajeva na sve to njegovo djelovanje uopće ne reaguju osim ovakvim smjenama, pa je zato smijenjen i Irfan Saračević, već jednostavno na kraju svega toga govore o potrebi djelovanja vojne sile i tu vojnu silu i primjenjuju.

U svojoj obrani, a u odnosu na optužnicu, optuženik je u vezi osnivanja APZB rekao da je to bila želja 80% građana i Autonomnu pokrajinu nije proglasio on već parlament i to 27.rujna 1993.g., a ne 29.9. kako se to navodi u činjeničnom opisu optužnice. Predsjednik parlamenta bio je u to vrijeme Ejup Topić koji je i inače bio predsjednik skupštine Okruga Bihać i koji je podržavao inicijativu ali koji je na vrlo okrutan način bio obrađen od protivnika optuženika pa je kasnije sve u vezi inicijative porekao i stoga je funkciju predsjednika parlamenta vršio i inače njegov zamjenik Darko Šicel. Dokaz da je taj parlament osnovan na osnovu Ustava i zakona te da je radio na osnovu Ustava i zakona je činjenica da su svi zapisnici o radu parlamenta kasnije nestali. Autonomna pokrajina Zapadna Bosna imala je svoju Vladu, ministarstva i optuženik navodi da on stoji iza cjelokupnog rada i djelatnosti tih ljudi. Suprotno tome, navodi dalje optuženik, koncept koji je dolazio iz Sarajeva o uređenju pitanja na ovom području nije imao legaliteta i to zato što je to bio privatni koncept Alije Izetbegovića, a ne legalnih organa vlasti Bosne i Hercegovine. Da bi se ljudima na terenu politički objasnilo što je to Autonomna pokrajina osnivana su povjerenstva za pojedine općine i to je bila civilna struktura vlasti na tom području. U uvjetima koji su postojali osnovao se i OBL (neka vrst posebne policije) Optuženik naime tvrdi da je on samo tražio da policija radi svoj posao tj. da se provodi Ustav i zakon i na temelju negativnih iskustava o radu policije u Sarajevu tražio je od Irfana Saračevića da se na području Autonomne pokrajine policija zakonito organizira u tom

smislu. Stoga OBL formira Centar službene sigurnosti Bihaća, a naredba iz koje proizlazi da je upravo on formirao tu policiju je falsifikat, i nije istina da je on osnovao OBL iz razloga što nije imao podršku u policiji koja je tada radila na području AP. Prema obrani optuženika netočna je i tvrdnja da su pripadnici OBL tukli i lomili zatočene ljude i svjedoci kada takvo što navode jednostavno lažu, a kao primjer svoje tvrdnje navodi optuženik iskaz svjedoka Hasana Džanića koji je tvrdio da je toliko tučen da je gubio svijest, a taj svjedok i Zlatan Šabanagić koji je komandat OBL-a su oženili dvije sestre i optuženiku je poznato da se i sada izuzetno slažu, što onda iskaz takvog svjedoka čini nelogičnim i time samo svjedok želi svu krivnju svaliti na optuženika, što i jest cilj njegovih pravih progonitelja.

Prema navodima optuženika do problema između policije i pripadnika 5. korpusa dolazilo je zato što je policija po njegovom zahtjevu radila svoj posao, a što vojsci nije odgovaralo jer su švercali kerozinom, pšenicom i slično, a zatim je do sukoba dolazilo i stoga što optuženik nije dozvoljavao da ga osigurava 5. korpus, a to nije dozvoljavao zato jer je forsirao civilnu komponentu kao i zato što je znao da ga 5. korpus na taj način u stvari želi likvidirati.

U odnosu na sabirne centre optuženik navodi da je osnivanje ovih bila nužnost i to iz razloga što je dio ljudi koji su izbjegli na Turanj – teritorij Republike Hrvatske pod okupacijom Srba, krenuo svojim kućama, a to je vrijeme kada narodna obrana nema još cijeli teritorij pod kontrolom i kako ne bi došli ti ljudi iz izbjeglištva u sukobe s ljudima koji su zauzeli njihove kuće ti ljudi su stavljeni u sabirne centre, a na taj način se spriječavala i eventualna osveta prema onima koji su bili obavještajci 5. korpusa, a koji su ostali u Kladaši kada su oni morali izbjći. U to vrijeme Dubrave su bile jedini objekt koji je bio pod kontrolom narodne obrane, a u Nepeke u prvo vrijeme se nisu mogli ljudi smjestiti jer su Nepeke bile pod udarom 5. korpusa. Organizaciju smještaja, smatra optuženik, razvili su do perfekcije, dok njegovi tužitelji manipuliraju sa dokumentima APZB kada te Dubrave prikazuju u sasvim drugom svjetlu. Optuženik priznaje da u početku nije bilo dovoljno ni kruha, ni tanjura, ni riže itd. ali to iz razloga što ni oni sami to nisu imali i uzimali su hranu iz izbjegličkog centra Batnoga i nosili ju u Dubrave. Prema obrani optuženika u sabirnom centru u Dubravama bilo je 20 krava simentalki ali oni ljudi koje su oni smjestili u Dubrave nisu te krave htjeli musti, a sada se njemu stavlja na teret da ljudi nisu imali šta jesti.

U vezi sabirnog centra Drmeljevo optuženik tvrdi da ni u kom slučaju uvjeti u Drmeljevu nisu bili tako loši kako navode svjedoci. Naime, prema obrani optuženika sama prijašnja namjena tog objekta govori u kakvom je bio stanju jer tu se inače skladištilo jaja, naime radi se o sabirnici jaja, a jaje je, prema obrani, najosjetljiviji proizvod i zato ni smještaj ljudi nije mogao biti loš. U objektu je inače postojala voda, a ako je nije bilo u vrijeme kada su tu boravili ljudi to je zato što je 5. korpus zaustavio dovod vode do cijele Velike Kladaše. Poriče optuženik da bi gajbe na kojima svjedoci navode da su spavali bile svakakve i tvrdi da su te gajbe kao i čitav objekat bili čišći nego što je to inače u bolnici.

Što se hrane tiče navodi da su i svjedoci potvrdili da je hrana dolazila iz centralne kuhinje, a poznato je da se on oduvijek izuzetno brinuo za hranu, a u spisu postoji podnesak

o izjavi Atifa Dudakovića o tome kako su se dobro hranili pripadnici narodne obrane. U svojoj obrani nadalje tvrdi da nije znao da su svjedoci vođeni u mrtvačnicu gledati pokojne pripadnike narodne obrane, a pritom i ističe da svjedoci nisu ništa govorili o tome kako su ti pokojnici stradali. Naime, radilo se to o ratnim zarobljenicima od strane 5. korpusa Rasimu Bašiću, Muji Behriću i Ćurčiću i zato su stražari vodili svjedoke da vide što su pripadnici 5. korpusa učinili tim ljudima dok su se istovremeno stražari prema svjedocima korektno ponašali.

Optuženik odlučno poriče da je bilo povrijeđenih za vrijeme zatočeništva u Drmeljevu i tvrdi da je netočna tvrdnja svjedoka da o svojim povredama nisu mogli nabaviti medicinsku dokumentaciju jer 13. 8.1994.g. su svjedoci izašli iz sabirnog centra, a 20. su pristalice optuženika napustile Kladušu, pa ako ne prije tada su svjedoci mogli nabaviti liječničku dokumentaciju. Kao posebnu okolnost da se tu radi o svjedocima koji su bili od početka u pokretu "hoćeš s nama protiv Fikreta" optuženik navodi činjenicu da 1991.g. nije u Velikoj Kladuši izabran u glavni odbor stranke što je očiti falsifikat tih istih svjedoka, jer su se oni nalazili u vrhu stranke u Kladuši, a pritom ima u vidu svoju izbornu pobjedu. Svi su svjedoci stoga lažni, tvrdi optuženik, pa tako za svjedokinju Bejzu Kekić, Asiju Galijašević i druge žene saslušane kao svjedoke tvrdi da su agenti stranke SDA koje su imale ulogu da idu od kuće do kuće i prenose takove vijesti o njemu. Za svjedokinju Zumretu Keserović navodi da je ona majka sina zv. Mrvica koji je bio u "Heginoj grupi" koja je činila stravične zločine i jasno je da ona iskazuje tako kako iskazuje samo da bi prikrila te zločine. Prema obrani optuženika potpuna je laž sve ono što su svjedoci iskazivali o smrti Rasima Erdića, a posebno navodi da je Kasim Erdić, brat pokojnog Rasima, ubio policajca Šerifa Melkića i svojim iskazom kupuje slobodu. Nadalje optuženik navodi da upravo iz razloga što svjedoci žele zataškati zločin učinjen nad Amirom Karajićem zv. Kolač svi tvrde da su ih tukli Kolačevi ljudi, a u vezi iskaza svjedoka, a pripadnika 5. korpusa, navodi da su obrađivani po nalogu Halida Velagića, Muje Milaka, Đeke Bibuljica, Zumre Keserović, Alije Feriza, Kase Ćano i Nedžada Mezildžića. Halid Velagić, po navodu optuženika, bio je inače član Udbe pa zatim AID-a, a u kritično vrijeme kada su svjedoci obrađivani načelnik krim. službe u Unsko-sanskom kantonu. Upravo iz tih razloga zbog ozračja u kojem su svjedoci morali svjedočiti pred istražnim sucem, na glavnu raspravu masovno se nisu odazivali pozivima suda pred kojim se rasprava vodi.

Kao dokaz da svjedoci ne govore istinu utvrđuje optuženik činjenicu da su svjedoci spominjali ljude koji su ih mučili ali nikog od tih ljudi nisu tužili i ti ljudi mirno šecu po Kladuši, a kada bi iskazi svjedoka bili istiniti onda bi sigurno protiv tih ljudi koji su navodno nad njima vršili zločine podnijeli prijavu.

U svojoj obrani optuženik se osvrnuo i na dokumente međunarodnih organizacija pa navodi da se pogrešno tumači da su te međunarodne organizacije istraživale stanje u sabirnim centrima. Suprotno tome ovi isti svjedoci obrađeni, kako je ranije naveo, pišu tim organizacijama, a međunarodne organizacije nisu ni provele svoje istraživanje na terenu. Neka od pisama na koje se optužnica poziva nisu nikada ni došla do njega, a priznaje pismo

Mazowieckog i kontakte sa Sergiom de Melom, a nakon razgovora sa Mazowieckim postupio je po njegovom traženju i nakon 15 dana raspustio sabirni centar.

Završavajući svoju obranu optuženik je ustvrdio da se cijeli ovaj postupak vodi zato što su Alija Izetbegović i njegovi pravi tužitelji, koje je uvodno spomenuo, odlučili da ga eliminiraju i takovu odluku su donijeli odmah nakon što im je on donio izbornu pobjedu, a sve kasnije rađeno je u cilju da ga se spriječi u djelovanju, da ga se fizički uništi, a ako ne to onda da ga se zatvori.

Tijekom svoje obrane optuženik je, a sve u cilju kako bi prikazao na koji način je za cijelo vrijeme dok se nalazio u Bosni i Hercegovini rađeno protiv njega, iskazivao o tzv. aferi Agrokomerc, pa zatim o poznatim događajima u vezi navodnog, kako to navodi optuženik, otimanja Alije Izetbegovića od strane JNA, događaja u Bjeljini, Bosanskom Brodu i sl., no kako ti događaji nemaju direktne veze sa činjeničnim opisom optužnice odnosno ove presude to taj dio obrane i nije detaljno navođen iz zapisnika sa glavne rasprave već je u obrani optuženika navedeno ono što je bitno a u odnosu na predmet optužbe.

Tijekom glavne rasprave, a radi utvrđenja činjeničnog stanja u dokaznom postupku pred ovim sudom saslušani su svjedoci, a s obzirom da je 11. lipnja 2002. godine zbog izmjenjenog sastava vijeća rasprava morala početi ispočetka, uz suglasnost stranaka iskazi svjedoka: Zuhrije Šahanovića, sa lista 28 (s napomenom da se ovaj broj lista kao i kod svih ostalih svjedoka odnosi na broj lista u istražnom spisu – br. KI 10/94 Višeg suda u Bihaću), te lista 178 spisa, Hajrudina Sadikovića s lista 29 te lista 182 spisa, Ibrije Nadarevića s lista 32 i 183 spisa, Huseina Kadića s lista 42 i 185 spisa, Hasana Đanića s lista 44 i 188 spisa, Asije Galijašević s lista 60 i 192 spisa, Đeke Bibuljice s lista 55 i 195, Fatime Đurić s lista 63 i 200 spisa, Mirsada Purića s lista 73 i 201 spisa, Emina Redžića s lista 71 i 204 spisa, suočenje između svjedoka Purić Mirsada i Redžić Emina s lista 205, Enise Karajić s lista 88 i 207 spisa, Mumina Rahmanovića s lista 74 i 209 spisa, Saliha Kudića s lista 78 i 209 spisa, Rasima Ičanovića s lista 79 i 211 spisa, Almadina Trgovčevića s lista 87 i 211 spisa, Asima Ikanovića s lista 90 i 224 spisa, Saliha Hodžića, list 91 i 225 spisa, Kasima Erdića, list 92 i 225 spisa, Jande Frančeski, list 94 i 225, Rifeta Handanagića s lista 103 i 228 spisa, Kasima Čano s lista 45 i 229 spisa, Alije Feriza s lista 46 i 230 spisa, Edine Mezildžić s lista 50 i 232 spisa, Muse Čovića s lista 52 i 236 spisa, Muje Milaka s lista 54 i 237 spisa, Nure Salkića s lista 61 i 238 spisa, Bejze Kekića s lista 62 i 238 spisa, Ismeta Sadikovića s lista 292, Fahrudina Sadikovića s lista 295, Vehaba Derviševića s lista 299, Emine Ičanović s lista 303, Redžepa Keserovića s lista 304, Ibrahima Galijaševića s lista 308, Nure Ičanović s lista 311, Nermina Ičanovića s lista 313, Zumrete Keserović s lista 314, Zuhre Hozanović s lista 338, Sefira Derviševića s lista 342, Omera Murgića s lista 349, Saliha Mržljaka s lista 353, Haduse Kusić s lista 355, Ibrahima Kasumovića s lista 357, Zlatka Balića s lista 361, Mirsada Mušića s lista 363, Rifeta Latića s lista 365, Hasiba Dizdarevića s lista 367, Emira Pehlića s lista 369, Huse Karajića s lista 371, su pročitani.

Pročitani su zatim iskazi svjedoka Mehe Delića s lista 31 spisa i Hasiba Delića s lista 59 spisa, koji svjedoci su saslušani pred istražnim sucem Višeg suda u Bihaću i naknadno su umrli, a stranke u postupku složile su se sa čitanjem njihovih iskaza. Unatoč protivljenju obrane pročitani su i iskazi svjedoka Mirsada Okanovića s lista 67 spisa, Enesa Delića s lista 81 spisa, Mirsada Čauševića s lista 85 spisa, Šabana Derviševića s lista 111, Samira Begovića s lista 69, Ismeta Gračanina s lista 89, Hasana Huskića s lista 31, Mehmeda Jušića s lista 43, Zuhdije Behrića s lista 48, Refika Sulejmanagića s lista 66, Ibrahima Mujagića s lista 70, Asime Karajić s lista 77, Bešira Trčića s lista 96, Mirsada Đinića s lista 97, Ćazima Samardžića s lista 98, Murata Dizdarevića s lista 104, Ferita Abdića s lista 105, Ismera Dedića s lista 106, Aziza Šabića s lista 47, Huseina Aličajića s lista 51, Marijana Nikšića s lista 34, Nermina Hajdarevića s lista 112, Suada Nuhanovića s lista 95, Ede Rakovića s lista 110, Sanela Salkića s lista 79, Senada Karajića s lista 68, Aleme Grahović s lista 82.

Za jedan dio svjedoka dostava poziva nije bila uredno iskazana jer su ovi sa sudu poznate adrese otišli, a neki od njih se nalaze u Americi, Švicarskoj idr. ili na potpuno nepoznatom mjestu pa iz tog razloga ti svjedoci sudu nisu dostupni te je vijeće odlučilo sukladno propisu iz čl. 331.st.1.t.1. ZKP iskaze tih svjedoka pročitati. Također su pročitani i iskazi svjedoka koji se nalaze na poznatim adresama, a i pozivi su im uredno uručeni ali se tim pozivima nisu odazvali, a kod svih njih radi se o slučaju da prebivaju odnosno borave u državi Bosni i Hercegovini te ih ovaj sud nije mogao predvesti pa su stoga također nedostupni ovome sudu i vijeće ovoga suda nalazi da su time ispunjene pretpostavke za čitanjem iskaza tih svjedoka predviđene također u čl. 331.st.1.t.1.ZKP.

Nadalje u dokaznom postupku, a sve još u vezi prijedloga optužbe, pročitana je i izvršen uvid u dokumentaciju koja prileži spisu, a koja se odnosi na djelovanje organa vlasti, te dokumentaciju u vezi sabirnih centara u vrijeme tzv. Autonomne pokrajine Zapadna Bosna.

U dosijeu broj 1, izvršen je uvid u službene listove BiH, AP ZB, br. 1/93, 2/93, 3/93, 1/94, 2/94, 3/94, 4/94, 5/94, 6/94 i 7/95, u naredbu od 27.11.1993., u rješenje o postavljanju referenta za informiranje u kabinetu predsjednika, te u zahtjev za izdavanje putovnice i drugih dokumenata RH, u rješenje o imenovanju povjereništva općine Bužim, u odluku o imenovanju komisije za razgraničenje teritorija između R Srpske i APZB od 8.12.1993.g., u naredbu od 23.6.1994.g. br. 08-667/94, u spisak od 7.7.1994.g. i uvid u spisak od 17.7.1994.g., u spisak lica protiv kojih su podnesene kaznene prijave, u spisak izolacije (br.24), u plan upotreba jedinica od 19.10.1994.g., u naredbu Vrhovnog komandanta od 18.8.1994.g., s lista 26 i 27(napominje se da se navedeni broj lista odnosi na brojeve unutar dosijea i to ne samo dosijea broj 1 već svih dosijea u koje je izvršen uvid ili je dokumentacija čitana) , te s lista 28, 29 i 30 , u dozvolu za prelazak državne granice, u naredbe od 17.11.1994.g., s lista 33 i 34, u rješenje o imenovanju povjereništva Općine Velika Kladuša od 25.11.1994.g., u ovlaštenje od 30.11.1994.g., u dozvole za kretanje s lista 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, u naredbu od 16.1.1995.g., u rješenje o imenovanju povjereništva Općine Cazin, u pregled pristizanja i boravka lica iz ZB u sabirnom centru Petrinja, u zahtjev za mobilizaciju objekata, zabilježku sastavljenu 10.4.1995.g., u prijedlog s lista 54 , u zahtjev

od 31.3.1995., u Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti, uvid u dopis od 26.4.1995.g., u odluku o obrazovanju odbora za pripremu proglašenja Republike Zapadna Bosna, u službenu zabilješku od 6.5.1995.g., u zabilješku sa sastanka predsjednika parlamenta Vlade povjereništva općinskih ŠVKE i sudska povjerenstva od 28.5.1995.g., zabilješku od 28.5.1995.g., o sastanku kabinetu predsjednika APZB, u dopis od 20.6.1995. udruženja ratnih vojnih invalida ZB, u dopis od 23.6.1995. upućen Vrhovnom komandantu bataljona VP, u izvještaj od 25.6.1995.g. o posjetu ranjenicima u klinici Banja Luka, u izvještaj o radu Vrhovne komande NO za period 11. 1994. do 6. 1995., u plan posjeta porodicama poginulih boraca, u dopis od 17.7.1995., uvid u dokument od 22.7.1995., s lista 73, uvid u prijedlog za preraspoređivanje starješina iz Vrhovne komande, uvid u informaciju o poginulim i ranjenim borcima, pripadnicima 5. korpusa Armije BiH i borcima APZB, u kolektivnu ostavku predsjednika suda i sudaca Osnovnog suda u Velikoj Kladuši, u službene zabilješke sa sastanka između predstavnika ZB i UNPROFOR-a u kabinetu predsjednika ZB od 27.3.1995., u informaciju o stanju u krivičnim predmetima od 16.2.1995., u odluku o radnom angažiranju i dosjeloj pomoći iz rezervi ZB, u plan priprema aktivnosti za obezbjeđivanje stanovništva u Zapadnu Bosnu, listopada 1994., u dostavu podataka, činjenica i argumenata o licima koje treba izolirati ili su već izolirana, u naredbu od 2.7.1994.g., u knjigu "Ključ rješenja BiH krize", napisanu na hrvatskom jeziku.

Iz dosijea broj 1 pročitana je slijedeća dokumentacija: dopis United nations protection force od 27.11.1993.g., izvještaj o radu Višeg suda Zapadne Bosne od 22.5.1995.g., zahtjev predsjednika Višeg suda Alibegića u vezi potpisivanja i donošenja propisa te izbor i imenovanje, prijedlog za ubrzavanje i povećavanje kvaliteta priprema za povratak u APZB od 18.10.1994.g., rješenje od 27.5.1995.g., s lista 50 i 51, dopis upućen bataljonu Vojne policije na ruke komandanta o primjedbama na neprofesionalan odnos BVP prema građanima Zapadne Bosne, izvještaj o radu Komisije za iznalažanje lokacija i objekata u društvenoj svojini koji ispunjava neophodne uvjete za privremeni smještaj općinskog zatvora u V. Kladuši, dopis predsjednika Višeg suda Đulage Alibegića od 20.1.1995.g. upućen Vrhovnoj komandi NO Zapadna Bosna, službene zabilješke od 7.2.1995.g., težišni zadaci na svim nivoima komandiranja od 19.6.1994.g., zabilješka sa sastanka kod predsjednika APZB od 25.4.1995.g., službena zabilješka br.14-1/95, sačinjena po Samiru Komiću, sa sastanka članova povjereništva općine Bos. Krupa, predstavnika Vlade i parlamenta, kod predsjednika ZB, službena zabilješka sa sastanka između predstavnika ZB i UNPROFOR-a u kabinetu predsjednika ZB od 27.3.1995.g.

Iz dosijea broj 3 izvršen je uvid u spisak zatvorenika sabirnog centra Ponikve s lista br.5, koji su premješteni u sabirni centar Nepeke, u spisak lica koji se nalaze u hali br. 6, sabirnog centra Nepeke na dan 26.12.1994.g., s lista 6, u spisak lica koji se nalaze u hali br. 7, s lista br.7, u hali br. 8, s lista br. 8, a koji se odnosi na maloljetne osobe, te spisak lica koji se nalaze u hali br.9 s lista 9, a koji se odnosi na starije od 55 godina i koji nigdje nisu bili angažirani, uvid u naredbu s lista 126 i naredbu s lista 125 te u izvještaj s lista 128, uvid u uputstvo za rad dežurnog organa sigurnosti u sabirnom centru Nepeke s lista 130, uvid u spisak s lista br. 155, uvid u izvještaje o brojnom stanju u sabirnom centru Nepeke, a koji se nalaze na listovima 3, 4, 20, 21, 22, 25, 32, 40, 60, 65, 74, 76, 79, 85, 95, 97, 102, 108, 111,

115, 117, 119, 122, 123, 127, 129, 132, 134, 138, 141, 148, 150, 152, 154, 157, 159, 162, 164, 165, 166, 170, 175, 176, 179, 183, 184, 194 i 195, u zahtjeve za fizičkom radnom snagom s lista 10, 11, 14, 15, 16, 17, 19, 23, 24, 27, 28, 29, 31, 35, 38, 41, 42, 43, 44, 46, 49, 52, 65, 57, 59, 63, 66, 67, 68, 70, 72, 73, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 87, 88, 89, 90, 93, 105 i 124, time da se uz zahtjeve nalaze i popis ljudi koji su upućeni na te radove, u spisak ljudi upućivanih na rad van sabirnog centra s lista 26, 46, 48, 50, 51, 56, 64, 71, 75, 78, 84, 91, 96, 101, 103, 106, 109, 112, 113, 116, kao i u naredbu o izuzimanju 150 ljudi radi čišćenja grada s lista 12 i 13, u naloge za privođenje lica u Vojni sud s lista 104, 145, 149, 151 i 186, kao i u spisak lica za krim. obradu s lista 33 i 34, u spisak osoba koje opslužuju i osiguravaju sabirni centar s lista 99, u dokumenat koji se naziva "Spisak osoba koje sačinjavaju odred za opće namjene", s lista br. 30, 39, 54, 58 i 69, u izvještaj SC Nepeke o uključivanju lica iz SC Nepeke u jedinice NO s popisom tih osoba s lista br. 107, 110, 114, 121, 139, 146, 156, 161 i 171, u spisak osoba pripadnika jedinice za sprovođenje zatvorenika iz PC Nepeke na radne aktivnosti s lista 61, zatim u spisak zatvorenika koji se nalaze u SC Nepeke, s danom 6.2.1995.g., u spisak pritvorenika iz hale br. 6, s lista 182, hale br. 7, a koji su obrađeni od strane Vojne bezbjednosti s lista 185, spisak ratnih zarobljenika iz hale br. 2 A, list 188, pritvorenika iz hale 2 D, s lista 189, iz hale br. 5 s lista 190, iz hale br. 6, s lista 191, te u spisa prebjeglih lica raspoređenih u halu 2 B s lista 168, u spisak osoba koje su obrađene od državne sigurnosti i preuzete od komandanta 3. brigade NO s lista 77 određene u odred opće namjene s lista 155 i 169, u raspored dežurstva SC Nepeke, s lista 193.

Iz ovog dosijea pročitani su popisi žena iz hale br. 5, lica iz hale br. 6, te lica iz hale br. 7 sa lista 118, elaborat obezbjeđenja sabirnog centra Nepeke s lista br. 1, naredba načelnika vrhovne komande s lista 62, zahtjev upravnika sabirnog centra Nepeke s lista 94, izvještaj povodom ranjavanja u sabirnom centru Nepeke s lista 120, izvještaj s lista 131 i lista 133, službena zabilješka s lista 135, zahtjev s lista 137, izvještaj načelnika CDB s lista 153, zahtjev s lista 160, naredba s lista 172, službena zabilješka s lista 173, izvještaj i službena bilješka s lista 180, službena zabilješka o posjetu prihvatnom centru Nepeke predsjednika višeg suda Đulage Alibegića s lista 181, s pravilnikom o kućnom redu, "Bezbjednosna obrada i trijaža lica" u SC Nepeke s lista 136, 144, 158, 167, 168, 177, 187 i 192.

Iz dosijea broj 4 izvršen je uvid u izvještaje o brojnom stanju privedenih osoba u sabirnom centru Nepeke s lista br.2, 4, 5, 7, 10, 11, 14, 15, 17, 19, 20, 22, 23, 25, 27, 29, 31, 32, 34, 36, te u službenu zabilješku s lista 37 u vezi tog izvještaja, 38, 39, 42, 43, 44, 46, 47, 49, 51, 53, 54, 56, 58, 59, 60, 63, 65, 67, 69, 70, 72, 75, 76, 78, 80, 81, 82, 84, 88, 89, 90, 91, 99, 100, 102, 103, 104, 105, 107, 109, 111, 112, 113, 114, 115, 117, 119, 121, 122, 123, 124, 126, 128, 130, 133, 135, 137 do zaključno 153, 155-158, 160-172, 174-179, 181, 183-187, 191, 192, 195 i 196, u izvještaje o upućivanju zatočenika iz SC Nepeke u brigade NO s lista 9, 24, 125, 134 i 198, u spisak lica iz hale 6 SC Nepeke, kojima je istekao rok zadržavanja s lista br. 16, u spisak osoba u hali 2 A, čiji status nije riješen s lista 40, u spisak pritvorenih lica u SC Nepeke s lista 28 i 55, u spisak ratnih zarobljenika iz hale 2 A s lista 94, u spisak boraca koji opslužuju i vrše osiguranje SC Nepeke, listovi 8, 62, 71, 73, 74, 101, 106, 118 i 136, u odobrenje za posjetu MCK s lista 45 i 168, uvid u dopis s lista 79, uvid u

potvrdu s lista 86, uvid u zapisnik s lista 197, dok su pročitane informacije o sigurnosnoj obradi i trijaži lica u SC Nepeke s lista 3, 12, 18, 21, 26, 30, 48, 57, 64, 77, 87, 92, 108, 116, 127, 140, 154, 173, 180, 182, 189, 190 i 194, zatim Izvještaj centra državne bezbjednosti o završenoj obradi i prebacivanju pritvorenika iz hale 6 u 2 B s listova 6 i 13, informacija o vojnom zatvoru Valionica i prihvatnom centru Nepeke s lista 1, službena zabilješka s lista 52, informacija Vojnog suda I. stupnja s lista 110, dopis s lista 33 i službena zabilješka s lista 35, naredba s lista 41 i lista 50, naredba načelnika Vrhovne komande s lista 61, dopis s lista 66, naredba s lista br. 96 i s lista 120, dopis s lista 159, informacija s lista 161, informacija s lista 193.

U dosijeu broj 5 nalaze se dokumenti iz SC Dolovi, Dubrave, Valionica Miljkovići i SC Ponikve time da svaki od ovih sabirnih centara predstavlja posebnu dokumentaciju pa je tako za SC Dolovi izvršen uvid u spisak boraca koji vrše osiguranje i opslužuju sabirni centar Dolovi sa lista br. 1 i lista br. 18, u izvještaje o brojnom stanju privedenih u SC Dolovi, s lista 2, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 12, 14, 15, 19, 20, 23, 24, 27, 28, 29, 30, 33, 34, 35, 36, 39, 40, 42, 45, 47, 48, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 60, 61 i 62, u spiskove pritvorenih lica SC Dolovi sa lista br. 8, 9, 37, 38 i 46, dok je pročitana "Bezbjednosna obrada provjera i trijaža prebjeglih, zarobljenih i zatočenih lica", sa lista br. 3, 13, 16, 21, 25, 31, 49, 50 i 59 i Izvještaj o trijažu i raspoređivanju lica iz SC Dolovi u jedinice NO s lista 22, 32, 41, 44, 51, 52 i 54, čita se provjera podataka o neangažiranim vojnim obveznicima s lista 43.

Za SC Dubrave izvršen je uvid u u razne spiskove zarobljenih pripadnika 5. korpusa armije BiH s lista 66, 67, 69, 70, 72 i 73, pročitana je naredba s lista 64, 65, zahtjev s lista br. 68, informacija o posjetu vojnom zatvoru u Dubravama s lista 74, naredba s lista 75 sa spiskom osoba određenih za obavljanje radova u gradu, pismo i zabilješka s lista 76, uredba s lista 77 i elaborat obezbjeđenja prihvatnog centra na farmi kunića Dubrave s lista 71, a u vezi Logora Valionica Miljkovići izvršen je uvid u spiskove pritvorenika s lista 110, 116, 117 i 121, dok je obavijest o nezakonitom pritvaranju s lista 79, te lista 85, službena bilješka predsjednika suda Đulage Alibegića s lista 80, 95, 115, dopis od 16.5.1995., s lista 78, pravilnik o kućnom redu s lista 81, naredbe načelnika Vrhovne komande Šerifa Mustadenagića, s lista 83, 84, 86, 87, 92, 97, 99, 102, 104, 113 i 114, zahtjevu za dodjelu radnika s lista 105 i lista 108, spisak lica u vojnom zatvoru sa klasifikacijam uz popratni dopis s lista 101 i 107 te izvještaj o angažiranju zatvorenika s lista 109, obavjest o nanošenju teških tjelesnih povreda ratnom zarobljeniku Andolac Esadu s lista 103, odluka o razmjeni zarobljenika sa lista 100 i zahtjev sa lista 94, obavijest o privođenju ratnih zarobljenika u vojni zatvor s lista 118, obavijest o ukidanju rješenja statusa ratnog zarobljenika s lista 119 i obavijest o privođenju ratnih zarobljenika u vojni zatvor s lista 120, pročitani.

Za Logor Ponikve izvršen je uvid u dnevne izvještaje o brojnom stanju privedenih lica u SC Ponikve, s lista 124, 125, 126, 127, 128, 130, 131, 132, 133, 134, 137, 139, 142, 145, 148, 150, 152, 153, 155, 156, 157, 160, 161, 162, 165, u popise zarobljenika s lista 123, 135, 140, 144, 146, 147, 151, 154, 159 i 166, a spisak radnog osoblja SC Ponikve s lista 63, naredbe s lista 129 i 149, zahtjev s lista 136, obavjest i službena zabilješka 143, potvrdu s lista 158, izvještaj s lista 138, 164 i 167 je pročitani.

Iz dosijea broj 6 pročitana je dokumentacija za logor Drmeljevo, te Općinski zatvor u Velikoj Kladuši.

U vezi dokumentacije za Logor Drmeljevo izvršen je uvid u 34 rješenja o izricanju preventivne mjere pojačanog nadzora s lista br.1., u spisak lica koja su prihvatila poziv za mobilizaciju u štab TO, u spisak lica koja su odbila pozive za mobilizaciju list br. 2, u spisak lica protiv kojih su podnesene kaznene prijave s lista br. 4, te spisak pritvorenih lica za premještaj iz vojnog zatvora Drmeljevo u SC Ponikve s lista 5, te naredba s lista br. 3, a u vezi cjeline pod naslovom Općinski zatvor u Velikoj Kladuši izvršen je uvid u spisak zarobljenih lica u vojnom zatvoru Drmeljevo s lista br. 2, traženje za povrat naoružanja s lista br.11 i spisak osoblja zatvora s lista br. 17. Pročitana je informacija o smještaju i higijenskim uvjetima u vojnom pritvoru Drmeljevo s lista 3 i 4, informacija o izolaciji lica na slobodnom prostoru APZB s lista 9 i 10, obavjest oko privođenja lica za izolaciju s lista 12, naredba s lista 6, izvještaj o privođenju i tretmanu Ibrahima Okanovića zv. Šarin, s lista 7, dopis s lista 13, odluka o osnivanju Općinskog zatvora s lista 14, obavjest s lista 15 i traženje s lista 16.

Iz dosijea broj 8 izvršen je uvid u spisak lica puštenih na slobodu s lista br.9, spisak privedenih lica, list br. 10, u dokumentaciju za Jušić Mehmeta, u vezi prestanka radnog odnosa s lista 14, 15, 16, 17 i 18, u dokumentaciju za Šemsudina Husića u vezi pritvaranja i optuženja s lista 20-29, u naredbu s lista 75 i odluku s lista 78, u rješenja o dužnosnicima u vojnim sudovima s lista 81-84 i odluke u organima vlasti s lista 85-89, te u dnevne izvještaje o brojnom stanju pritvorenika u SC Nepeke, s lista 102, 103 i 104, a pročitani su dopisi međunarodnih organizacija s lista 1,2,4, i 8, sl. zabilješka s lista 53 i 54 potpisana po predsjedniku Višeg suda Đulagi Alibegiću, naredba s lista br. 5, izvještaj s lista 30, informacije lista 32, 44, 58 i 61, uredba s lista 50, prijedlog mjera s lista 55, dopis Višeg suda s lista 56, te informacija s lista 57, naredbe s lista 63, 64, 72, 73, 76, 80, 83, 96, 106, 110 i zahtjevi s lista 109 i 111, dopis UNPROFOR-a potpisan sa Sergio de Mellom s lista br. 7,

Iz dosijea broj 7 izvršen je uvid u fotoelaborate za logore Dolovi, Valionica - Miljkovići, Dubrave, Brezici, Zečjak-Dubrave, Rašetin zid, Nepeke, zatvor Dispanzer, zatvor Hebina kuća, civilni zatvor Velika Kladuša, zatvor Grupex, logor Ponikve, Drmeljevo uz konstataciju da su fotoelaborati sačinjeni 14. svibnja 1996.g.

Pročitano je otpusno pismo s lista 115 istražnog spisa Višeg suda u Bihaću za Alagić Faruka, te se vrši uvid i u povijest bolesti za ovoga, službena zabilješka od 28.7.1995. s lista 108 istog spisa, izvještaj o smrti s lista 107 za Senada Halkića, službena zabilješka istražnog suca s lista 83, potpisana po istražnom sucu Refiku Sulejmanagiću, te izvod iz knjige umrlih za Rasima Erdića, koji se nalazi u spisu uz dokumentaciju uz kaznenu prijavu s lista br. 1, rješenje o zadržavanju Šemsudina Husića i rješenje o određivanju zadržavanja između listova 57 i 58, uredba o reguliranju statusa zarobljenih lica i ostala dokumentacija iza lista 10,(sve istražnog spisa Višeg suda u Bihaću br. KI-10/94), prijedlog Vrhovne komande i struktura snaga NO APZB s lista 378 spisa, naredba s lista 379, izvještaj s lista br. 380 o

brojnom stanju i klasifikaciji lica u izolacionom centru Drmeljevo, dopis Crvenog križa upućen g. Saračeviću, s lista 381, dopis s lista 383 dostavljen po šefu Ureda za civilna pitanja UNPROFOR-a, naredba sa lista 384.

Izvršen je uvid u rješenja za Faruka Alagića o statusu ratnog zarobljenika, u izvod iz matične knjige umrlih za Rasima Erđića, Mehmeta Miljkovića, Ismeta Mačkovića, Siniše Trajkovića, Osmana Keserovića, Mehmeta Miljkovića, Sulje Munjakovića, nalaz i mišljenje liječnika za Jušić Mehmeta, izvod iz med. dokumentacije za Mehmeta Jušića, u izvod iz matične knjige umrlih za Selima Kahrića na listovima 385-406.

Izvršen je uvid u dokumentaciju za svjedoka Saliha Kudića s lista 213 A, kartu Međunarodnog crvenog križa, u liječničku dokumentaciju s lista 214, 215 i 216, potvrdu s lista 219, rješenje Vojnog suda prvog stupnja u Velikoj Kladuši s lista 217 i 218, u liječ. dokumentaciju za Alamadina Trgovčevića s lista 220-221, 222 i 223, u rješenje za Asima Ikanovića s lista 226 A i lista 227, za Kadusu Husić s lista 358, u liječničku dokumentaciju za Esmu Kadić s lista 348.

Na prijedlog obrane tijekom dokaznog postupka pročitana je s lista A 66 izreka rješenja o provođenju istrage, izmjena optužnica po zamjeniku kantonalnog tužioca s proširenjem optužnice, izreka presude Kantonalnog suda u Sarajevu od 6.10.98. br. K-162/97, presuda Vrhovnog suda FBiH od 13.5.1999.g. br. Kž-581/98, presuda Kantonalnog suda u Sarajevu od 27.3.2000.g. br. K-121/99, presuda Vrhovnog suda FBiH od 7.11.2000.g. br. Kž-286/00, a sve u slučaju optuženog Ibrahima Đedovića, pročitana je izreka presude protiv optuženog Alije Beširevića Kantonalnog suda u Bihaću, br. K-1/98 od 13.11.1998.g. i presuda Vrhovnog suda FBiH od 10.6.1999. br. Kž-613/98, diskusije na sjednici Skupštine R BiH od 28. i 29.9.1993. s lista 105 i to uvodni govor predsjednika skupštine Mire Lazovića s prijedlogom dnevnog reda te završna stranica zapisnika s navedene skupštine, diskusija poslanika Hafeze Sabljaković s lista 91, Bore Bjelobrka s lista 92, Ethema Bičkakića s lista 93, Irfana Ljubiankića s lista 94, Mirka Prskala s lista 95, predsjednika skupštine Mire Lazovića s lista 96, poslanika Muhameda Filipovića s lista 97, Zijada Kadića s lista 98, Mirsada Đape list 99, člana predsjedništva R BiH i predsjednika Komisije za zaštitu ustavnog poretka Mirka Pejanovića s lista 100, poslanika Rasima Kadića s lista 101, Cere Muharema s lista 102, Adema Ibrahimpašića s lista 103 i Sejfidina Tokića s lista 104, pismo optuženika predsjedniku SAD Georgu Buschu, i ambasadoru SAD u Jugoslaviji, Zimermanu, s lista 82, obraćanje Fikreta Abdića, Aliji Izetbegoviću od 15.7.1993. i članovima predsjedništva BiH s lista 84, te s istog lista nalog za sprovođenje odluka predsjedništva i Vlade BiH, MUP BiH i Armije BiH od 16.7.1993.g, obraćanje Ahmeta Huskića Karlosu Westendorfu od 17.12.1998.g., s lista 81, rješenje o trajnom razrješenju imamske dužnosti za Ahmeta Huskića od 22.10.1996., žalba istoga na to rješenje, zaključci Sabora islamske zajednice Okruga Bihać od 11.9.1993.g., informacija o zbivanjima o islamskoj zajednici Okruga Bihać od 16.9.1993., izvještaj o radu Sabora za period od 18.8. do 14.9.1993., saopćenje za javnost Hadži Jakub ef. Selimovski od 30.7.1991., pismo komandanta u SOG-u Ramiza Drekovića SDA u Cazinu od 23.9.1992.g., s lista 67 polazna osnova za formiranje provincije br. 1, rezolucija o statutarnim principima

APZB, Inicijativa o osnivanju APZB, zapisnik sa skupštine Okruga Bihać od 12.9.1993.g., dostava prijedloga za rješavanje spora između društveno-političkih zajednica od 3.8.1993.g., ustavni principi APZB iz rujna 1993. i izvod iz knjige Bihaćka Republika s lista 68, zahtjev za satelitski telefon od 1.3.1993. i 6.7.1993., prijedlog za donošenje odluke satelitskog telefona od 16.7.1992. i tehnička i ugovorna procedura od 11.5.1992. s lista 69, informacija o ulozi Agrocommerca u logistici, stanovništvu i oružanim snagama okruga Bihać, sa strane br. 4 naslova "Financijska pomoć armije BiH", te je izvršen uvid u ugovore o pozajmici deviznih sredstava od 14.4.1993.g. sa Općinom Velika Kladuša, Bosanska Krupa i Bihać i uvid u isplatnice u korist računa SO Velika Kladuša, Bos. Krupa, Bihać.

S lista 71, pročitana je platforma i koncept za izradu strategije za uspostavljanje, organiziranje, razvoj i za efikasno djelovanje mreže diplomatskih, konzularnih i privrednih predstavništava poslovnih jedinica i poduzeća R BiH u inozemstvu-nacrt od 6. 7.1992., sklop mjera za uspješnije funkcioniranje organa vlasti i upravljanje ekonomskim sistemom u uslovima neposredne ratne opasnosti od 12.5.1992., primjedbe na prijedlog organizacije vanjsko-političke aktivnosti Republike od 9.5.1992.g., pristupanje, ratificiranje, sukcesivno pristupanje međunarodnim konvencijama od 3.7.1992.g., polazna stajališta za uspostavljanje mira, konstituiranja BiH kao moderne države zajednice tri konstitutivna naroda i za obezbjeđivanje uslova za ekonomski preokret u Republici od 9.4.1992.g. kontakt: Abdić-Armija-EZ-UNPROFOR, dopis od 6.5.92. u vezi humanitarnih potreba potpisan po Fikretu Abdiću i Stjepanu Kljuiću, pristupanje, ratifikacija i sukcesivno pristupanje međunarodnim konvencijama od 3.7.1992.g., inicijativa Predsjedništva Vladi R BiH u vezi međunarodnih konvencija od 3.7.1992.g., inicijativa Predsjedništva Vladi R BiH u vezi prikupljanja i distribucije humanitarne pomoći od 4.6.1992.g., nužnost deblokade sarajevskog aerodroma i uspostavljanje humanitarnog koridora od 30.5.1992.g., dopis sjedištu UNPROFOR-a u Sarajevu od 4.6.92., sporazumi i ugovor koje treba prihvatiti i sklopiti prije uspostavljanja diplomatsko-konzularnih odnosa sa Republikom Austrijom od 8.7.1992.g., diplomatsko konzularni odnosi sa R Turskom od 16.7.1992.g., sporazumi i ugovori koje treba prihvatiti i sklopiti prije uspostavljanja diplomatsko-konzularnih odnosa sa Njemačkom od 14.7.1992., dopis s naslovom "Ratne izbjeglice iz BiH protjeruju se iz Švedske" od 6.7.1992., informacija o stanju i poduzetim mjerama na području Općine V. Kladuša, Cazin, Bos. Krupa i Bihać od 1.8. do 31.12.1992.g., od 5.1.1993., proglašenje ratnog stanja u R BiH od 14.6.1992., informacija o stanju i problemima na području Bihaćkog okruga od 18.9.1992.g., informacija o nekim karakteristikama stanja u Okrugu Bihać od 14.4.1993.g., dopis Predsjedništvu R BiH od 13.3.93.g, rezime aktivnosti u vremenskom intervalu od početka kolovoza do polovine prosinca 1992.g. i ponovna informacija za rješavanje statusnih pitanja boraca i njihovih porodica na bihaćkoj regiji od 2.10.1992.g., rekapitulacija postavljenih pitanja, obaveza i traženja odgovora sa lista 73, s lista 74 službena zabilješka o pregovorima s predstavnicima bivše JNA vođena u UNPROFOR-u 7.5.1992.g., službena zabilješka o nastavku pregovora s predstavnicima bivše JNA u prisustvu gospode Dola i Santoša 8.5.1992.g., službena zabilješka o nastavku pregovora s predstavnicima JNA uz učešće promatrača EZ, specijalnog izaslanika lorda Caringtona i predstavnika UNPROFORa 9.5.92., službena zabilješka o nastavku pregovora s predstavnicima bivše JNA u

prostorijama UNPROFOR-a od 1.5.92., službena zabilješka pod pokroviteljstvom Dola, Santoša od 11.5.92., službena zabilješka od 18.5.92., službena zabilješka o pregovaračkim aktivnostima članova Predsjedništva Stjepana Kljuića i Fikreta Abdića od 15.5.92., razgovori u štabu UNPROFOR-a od 22.5.92. i osvrt na neke nedopustive nepravilnosti u radu nekih organa MO, platforma za ekonomski program s lista 75, rezultati izbora s lista 76.

Nadalje je pročitano: s lista 78, stranice br. 5 navodi o mudžahedinima i sa stranice 17 pa nadalje "Tri godine rata /ratova u Bihaću" s podnaslovom Abdić, s lista 79 Sporazum od 8. kolovoza 1995.g., s lista 80 uredba sa zakonskom snagom o amnestiji te uredba sa zakonskom snagom o izmjeni uredbe o amnestiji, s lista 83 zaključci dogovora delegacija Predsjedništva i Vlade SRBiH s predstavnicima Kriznog štaba Općine Bos. Brod i predstavnicima Kriznog štaba srpske općine Bos. Brod, izvještaj o aktivnostima Fikreta Abdića oko nabavke potrebnih reprodukcionijskih materijala, osvrt na neke nedopustive nepravilnosti u radu nekih organa MO, politički razlozi koji opredjeljuju protiv namjere da se u gradu Sarajevu zavede vojna uprava, informacije o političkoj i vojnoj situaciji na području Zenice i Busovače, prijedlozi Predsjedništvu RBiH, informacija o problemima financiranja statusnih pitanja boraca i njihovih porodica na području bihačke regije sa inicijativom Predsjedništvu i Vladi BiH o načinu rješavanja istih, rješenje o imenovanju direktora Agrocommerca Asima Kajtezovića, odluka o razrješenju Fikreta Abdića od 11.10.94., te rješenje o razrješenju generalnog direktora Fikreta Abdića od 21.8.1994., sve s lista 90, s lista 80 pročitani su dopis upućen predsjedništvu Okruga Bihać od 26.8.1994.g.

S lista 428 pročitane su informacije i prijedlozi Fikreta Abdića kao člana predsjedništva RBiH, od travnja 1992. do 1.7.1992. i to: neka pitanja koja su otvorena poslije odluke predsjedništva SFRJ o povlačenju vojnika i starješina koji nisu državljanji RBiH iz kabineta optuženika, prijedlog neophodnih mjera koje se moraju poduzeti u predsjedništvu, također iz kabineta optuženika, zločini protiv međunarodnog prava koje je počinila JNA, zajedno sa paravojnim terorističkim grupacijama iz Srbije i militantnim dijelom rukovodstva SDS-a iz kabineta optuženika od 24.4.1992.g., dokument pod nazivom "Genocid, teze za eventualne razgovore o prijedlogu opozicije" od 11.5.1992.g., funkcioniranje države BiH u uvjetima neposredne ratne opasnosti od 12.5.1992.g., Ustav RBiH i amandmani na Ustav RBiH, od 12.5.1992.g., informacija o razgovoru sa predsjednikom Vrhovnog suda od 14.5.1992.g., prijedlog za donošenje uredbe sa zakonskom snagom o izmjeni odredbi poslovnika Predsjedništva BiH od 15.5.1992.g., prijem u članstvo organizacije UN-a od 24.5.1992.g., diobna bilanca imovine i prava bivše Jugoslavije od 28.5.1992.g., sugestije Vladi RBiH od 31.5.1992.g., snimka stanja u privredi u vezi uključenja RBiH u svjetske monetarno-financijske tokove i za osiguranje međunarodne bankarske podrške obnovi i razvoju BiH od 31.5.1992.g., osvrt i neke primjedbe na prijedlog uredbe sa zakonskom snagom o utvrđivanju ratne štete od 1.6.1992.g., sugestije za razgovor u vezi Zakona o stanovima od 6.6.1992.g., sugestije i teze za zauzimanje stavova i informativni nastup Predsjedništva i Vlade BiH povodom današnje ofenzive od 8.6.1992.g., operacija UN-a "Sarajevski aerodrom", od 9.6.1992.g., informacija o aktivnostima poduzetim za konsolidiranje bosansko-hercegovačke privrede u prijeratnom

periodu od 17.6.1992.g., pitanja za izgradnju platforme države BiH u ratu od 17.6.1992.g., prijedlog dopune Uredbe o proglašenju ratnog stanja od 19.6.1992.g., prijedlog za pokretanje zaštite ljudskih prava od 22.6.1992.g., moguće projekcije razvoja privrede BiH od 25.6.1992.g., teze za sjednicu Predsjedništva dana 26.6.1992.g., informacije o odobrenju savjeta sigurnosti UN-a o mogućnosti slijetanja aviona sa humanitarnom pomoći na aerodrome u Udbinu i Banja Luku od 25.6.1992.g., razmatranje o Ustavu od 28.6.92., pitanja vezana za posjetu predsjednika Francuske, François Mitterana Sarajevu od 29.6.1992.g. te teze vezane za pregovore o predaji aerodroma u Sarajevu, civilnim vlastima RBiH, s lista 429 informacije i prijedlozi Fikreta Abdića kao člana Predsjedništva RBiH od 10.7.1992.g. do 14.4.1993.g. i to: prijedlozi predsjedništva RBiH od 1.7.1992.g., dokument od 2.7.1992.g., program istraživačko-aplikativnog projekta po pitanju prokluzivnih razvojnih orijentacija razvoja BiH od 10.7.1992.g., uredba sa zakonskom snagom o usvajanju amandmana na Ustav BiH od 15.7.1992.g., instrukcije vezane za točku 5. faze od 16.7.1992.g., razrada zadataka pripremni radovi za akviziciju "Maršalova plana" i šume operativnog uzdizanja ekonomije iz ratnog stanja, prijedlog za traženje povrata dva mlazna aviona i helikoptera potpredsjednika Vlade Srbije i Crne Gore od 19.7.1992.g., informacija predsjedništva RBiH od 13.8.1992.g., informacija predsjedništva RBiH od 19.8.1992.g., obavjest od 24.9.1992.g., inicijativa predsjedništvu RBiH prema problemima koji su prisutni u Republici, a posebno dolaze do izražaja na području bihačke regije od 6.10.1992.g., informacija o problemima rukovođenja i komandovanja... od 1.10.1992.g., rezime aktivnosti u vremenskom intervalu od početka kolovoza do polovine studenog 1992.g., informacija o stanju i problemima na području bihačke regije s posebnim osvrtom na području velikokladuške općine od 27.11.1992.g., informacija o stanju na području općine V. Kladaša, Cazin, Bos. Krupa i Bihać, od 1.8. do 1.12. 1992.g., te od 5.1.1993.g., informacija o aktivnostima na pokretanju proizvodnje na području bihačkog regiona sa inicijativom Vladi RBiH za poduzimanje mjera, radi katalizacije započetih procesa od 15.1.1993.g., informacija od 27.1.1993.g., dopis upućen Predsjedništvu RBiH od 13.3.1993.g., informacija o stanju u okrugu Bihać od 14.4.1993.g., a sa lista 430 informacija o stanju u Okrugu Bihać i to: aneks sigurnosne procjene u okrugu od 19.7.1993.g. i 6.8.1993.g., s lista 432 pismo oružanih snaga RBiH 5. korpus upućeno optuženiku od 4.9.1993.g., s lista 433 informacija od 17.11.1993.g., te je izvršen uvid u spisak privedenih i zadržanih lica u SJB Cazin, te predmet Hasana Velića, s lista 434 pročitana je naredba od 17.11.1993.g. od 25.12.1993.g., 15.6.1994.g., 23.6.1994.g., 24.6.1994.g., 28.6.1994.g., 30.6.1994., 18.7.1994.g, 27.7.1994.g., 30.7.1994., 8.8.1994.g., te predmet obavještenje o sprovođenju naredbe i preporuke od 25.7.1994.g., te je izvršen uvid u spisak policajaca u vezi ovih naredbi od 29.6.1994.g.-dva spiska i 23.6.1994.g., s lista 435 odgovor na zahtjev od 27.4.1993.g., skraćeni zapisnik od 10.12.1993.g., okvirni plan ožujak 1995.g., službena zabilješka od 23.6.1995.g., dopis od 7.8.1995.g., izvještaj o aktivnostima na uspostavi ustavopravnog poretka na novooslobođenim prostorima općine Cazin i V. Kladaša za razdoblje od 19.7.1995.g., do 7.8.1995.g., s lista 436 i to iz izvještaja o stanju ljudskih prava u FBiH u 2000.g., zadnji odlomak sa stranice 11 i prvi odlomak sa stranice 12, na str. 50-odlomak o fetvi i odlomak "Građani izvan zakona", te stranica 51, s lista 437 pročitana je proglaš i prilog uz taj proglaš, s lista 438 pročitana je naredba od 25.9.1992.g. i informacija o stanju predpočinjavanja pripadnika RSN općinskim štabovima TO na regiji, s lista 439

naredba od 30.7.1992.g., dopis od 17.8.1994.g, informacija od 12.8.1994.g., s lista 440 predstavka odnosno obavjest o prestanku rada u predsjedništvu BiH dr. Franje Borasa, Mire Lasića i Mile Akmačića, s lista 442 a iz knjige "Pečat odbrane" autora Senudina Jašarevića uvid u pregled značajnih ratnih događanja na području Bihaćkog okruga 1992.g do 1995. koji se nalazi u istoj knjizi, te u kronologiju početka oružanog sukoba 5. korpusa i autonomaških snaga Fikreta Abdića, s lista 443 a iz knjige "Krajiški pečat" autora Halila Puškara pročitane su stranice od 55 do 57, te od 212 do 221, a iz knjige "Krizu u Bihaću", autora Brendana o' Shea, s lista 444, str. 1-5, s lista 445 - "Bosna u kandžama KOS-a", autora Munira Alibabića odlomci sa stranice 37, 42, označeni u knjizi, zadnji odlomak na str. 49, te označeno na str. 62, 63, 65, 66, 191, 192, 195, 197 i 215, s lista 446 iz knjige "Treći rat" autora Senudina Jašarevića, i to str. 10 i 11, sa str. 14-15 naslov "Suđenje pripadnicima velikokladuškog MUP-a", str. 18-25, 32,33 i prvi odlomak stranice 34, te str. 37-47, te je izvršen uvid u fotografiju u toj knjizi sa lista 114, s lista 447, čitaju se odlomci iz knjige pod naslovom "Stranka demokratske akcije i stvarnost", autora Majda Hadžiomerađića i to zadnji odlomak na str. 131, te isto tako na str. 132, prvi odlomak i zadnji odlomak na str. 150, treći odlomak pod naslovom "Ovacije Babi", sa str. 186, četvrti odlomak sa str. 187, sa str. 192 izvod iz "Večernjeg lista" od 16.10..., s lista 448, dijelovi iz knjige "Drmeljevo, svjedok optužbe", autora Hasima Čane, Mirze Sadikovića i Safeta Čutovića i to: str. 68 imena za koje Hasim Čano smatra glavne kreatore i nalogodavce za svoje patnje, obilježeni dio sa str. 13, treći odlomak sa str. 120, drugi odlomak sa str. 124, prvi odlomak sa str. 138 i zadnja rečenica drugog odlomka sa str. 87, s lista 452, iz knjiga "Bio sam Alijin diplomata", autora Muhameda Filipovića, pročitane su str. 134, 135, drugi odlomak na str. 139 do 142, str. 161, 191, str. 200, drugi odlomak, str. 203, 207, drugi odlomak na str. 208, str. 288-290, 295, 299 do 306, sa lista 453-knjiga "Lukava strategija", autora Sefera Halilovića, str. 18-23, zadnji odlomak str.39, 85-92, drugi odlomak str. 97 i prvi odlomak na stranici 98, 166 zadnji odlomak, 168 zadnja rečenica i na str. 248, drugi i treći odlomak, sa lista 455, a iz knjige "Okovana Bosna", autora Adila Zufilkarpašića", Vlade Gotovca, Mike Tripala i Ive Banca, str. 113 i to naslov "Slučaj Abdić" zajedno sa 114 i 115, s lista 449, iz knjige "Abdićev put u izdaju", autora Hasana Bišćevića, čitaju se stranice 10-17, zadnji odlomak na str. 22, str. 23-25, prvi odlomak sa str. 31, 33 i 34, zadnji odlomak sa str. 38 i 39, drugi dio prvog odlomka sa str. 42, drugi odlomak sa str. 47, str. 49 i 50, 53 i 54, prvi odlomak str. 55, prvi odlomak str. 59, jednako tako 60 i 61, tj. obilježeni dijelovi, zadnji odlomak str. 80, obilježeno na str. 81, str. 91 i 92, drugi odlomak str. 95, prvi odlomak str. 99, str. 102, 107, 108, 110, 111, 115, 116, 124-127, 135 i 171, s lista 450 iz knjige "Svi zločini Fikreta Abdića" autora Emina Huskića i to peti odlomak sa str. 36, prvi dio drugog odlomka sa str. 37, drugi odlomak pa nadalje str. 73, te prvi odlomak str. 74, drugi odlomak str. 77, drugi, treći i peti odlomak str. 85, drugi i treći odlomak str. 86, str. 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 105, 106, 107 i 108-podnaslov "Aktivnosti na podjeli Bosne i Hercegovine", podnaslov "Spade knjiga (plan na tri slova)" na str. 109-115, str. 121-suglasnost, str. 141-145-"Ulična filozofija mase", zadnji odlomak na str. 154 i str. 155, zadnji odlomak str. 161, str. 162, drugi odlomak pa do kraja str. 185 i prva tri odlomka str. 186.

Na prijedlog obrane ovaj sud izvršio je uvid u dokaze s lista 77 spisa i to: optužnicu protiv Fikreta Kudića i Ante Butorca, rješenje o prigovoru protiv te optužnice i presudu Kantonalnog suda u Bihaću u vezi te optužnice, potvrdu o izjavi o zarobljavanju, rješenje o odbijanju izdavanja putničkih dokumenata za Hakiju Beganovića, te rješenje o odbijanju izdavanja putnih isprava Minke Dizdarević, Muhameda Kurtića i njegove žalbe kao i u rješenje o odbijanju izdavanja putnih isprava za Hasana Šekića, zatim s lista 106 u krivičnu prijavu tužiteljstvu Haškog tribunala u Den Hagu od 12.7.99. potpisanu po ošt. Esadu Čović, Zuhri Kovačević, obitelj Torić, Hazimu Beganović i za stranku DNZ BiH gospodin Rifet Dolić, a krivična prijava je podnesena protiv Alije Izetbegovića, Atifa Dudakovića, Ethema Bešića, Emina Pivića, Sanela Ljubiankića, Sulje Karajića, Hasana Čoragića, Zuhdije Zahirevića, Izeta Šahinovića, Devada Đulića i Jasmina Čauševića radi kaznenih djela iz čl.142. te čl.144, KZ FBiH, s lista 88 u presudu Višeg suda u Bihaću, br. K-8/88 od 26.12.1989.g., u kojoj je optuženik Fikret Abdić proglašen krivim radi kaznenog djela zloupotrebe ovlaštenja u privredi iz čl.121. st.1. t.6. u vezi st.2. KZ SRBiH te kaznenog djela zloupotrebe položaja i ovlaštenja iz čl.226. st.3. KZSRBiH. Presudu je donijelo vijeće pod predsjedanjem suca Ivana Prašića te sudaca porotnika Mirjane Galić, Anđe Bajer i Himlije Delalić, a optužnicu je zastupala Vildana Helić i Milovan Horuga, s lista 441 u generalni ugovor o savjetovanju na području ekonomskog inženjeringa između Agrocommerca d. d. i MIPOS-a, ugovor o formiranju službe za mjerenje i praćenje vitalnosti poduzeća sklopljen između predsjedništva BiH i MIPOSA, dokumentacija rješenje, prijedloga, stavova, mišljenja i procjena data po MIPOS-u i Fikretu Abdiću, problemi i načela zdrave privatizacije, pregled izvršenih zadataka na programu kratkoročne konsolidacije i strateške usmjerenosti poduzeća Agrocommerce, projektni zadatak: stalna služba mjerenja i praćenja vitalnosti poduzeća u RBiH, akcije za monetarno osamostaljenje, instrukcije vezane za t.5 faze (BiH u ratu), razrada zadataka, pripremni radovi za akviziciju maršalove pomoći iz šeme operativnog uzdizanja ekonomije iz ratnog stanja, zaključak o utvrđivanju dijela ličnog dohotka i drugih naknada za obavljanje funkcije člana predsjedništva SRBiH, s lista 451 izvršen je uvid u fotografije s početka i kraja knjige "SDA hoće, može, zna" autora Fikreta Abdića, koja je tiskana u Zagrebu 1991.g., s lista 456 članci iz lista "Prezent" pod nazivom Džehenemska decenija, s lista 454 uvid u knjigu "Gusjenice u vrtu zlatnih ljiljana" autora Hasana Bišćevića koja je izdana u Rijeci 1992.g..

Pročitana je odluka o utvrđivanju pročišćenog teksta Ustava RBiH od 24.2.1993.g. br. O2-111-91, a iz Službenog lista Republike BiH br. 5 od 14.3.1993.g. te iz istog Službenog lista iz Ustava RBiH (pročišćeni tekst – čl. 5,50,83,89,95 i 155), sve sa lista 463 spisa, pročitana su nadalje mišljenja sudsko-medicinskog vještaka dr. Mire Mlinac-Lucijanić u vezi umrlog Faruka Alagića, Rasima Erdića, te povrijeđenih Mehmeda Jušića, Esme Kadić, Saliha Kudića, Jusufa Mujagić, Rasima Ogrešević i Almadina Trgovčević, te je liječnički vještak saslušana na raspravi (list 506-517).

Temeljem ovako provedenog dokaznog postupka, a analizirajući sve provedene dokaze kako svaki ponaosob tako i u njihovoj ukupnosti, te cijeneći i obranu optuženika, ovaj sud je utvrdio da je optuženik Fikret Abdić počinio kaznena djela ratnog zločina iz čl. 120.st.1. OKZRH i čl. 122.OKZRH, činjenično i pravno opisano u izreci ove presude pod

točkom 1 a) i b) te točkom 2), a kako je i optužen izmjenjenom optužnicom županijskog državnog odvjetnika u Karlovcu.

Uvodnim dijelom optužnice optuženiku se stavilo na teret da je za vrijeme ratnog stanja u RBiH dana 27. rujna 1993.g. proglasio AP BiH te da je zatim kao predsjednik tzv. AP naredio i organizirao formiranje logora na području Velike Kladuše, a u cilju zatvaranja građana civila koji su bili njegovi protivnici i koji su onda u tim logorima zlostavljani.

Optuženik u svojoj obrani, između ostalog istaknuo je, da on osobno nije proglasio AP ZB već da je to učinio ustavotvorni parlament te je ustvrdio da pravog važećeg Ustava RBiH u to vrijeme i nije bilo, no unatoč tome smatra da je proglašenje APZB u suglasnosti sa Ustavom RBiH.

S obzirom na provedene dokaze tijekom ovog postupka pred ovim sudom, ovaj sud nije mogao prihvatiti takovu obranu optuženika. U prvom redu mora se istaći da je opće poznata činjenica da u kritično vrijeme postoji država Republika Bosna i Hercegovina priznata po međunarodnoj zajednici koja je u to vrijeme članica UN i koja država ima svoju teritoriju, svoje organe vlasti izabrane temeljem Ustava i zakona, a u kojim organima vlasti neposredno do osnivanja AP sudjeluje i sam optuženik. Tijekom postupka izvršen je uvid u Ustav Republike Bosne i Hercegovine koji je na snazi u kritično vrijeme i radi se o pročišćenom tekstu Ustava iz 1974.g. koji je tekst utvrđen na sjednici Predsjedništva BiH dana 23.2.1993.g. (list 463-489). Pri tome valja imati u vidu da je 20.6.1992.g. proglašeno ratno stanje i utvrđena agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu u kojem slučaju je Predsjedništvo moglo donositi odluke umjesto Skupštine, pa se stoga ne može prihvatiti obrana optuženika da Ustav nije pravovaljan jer ga Skupština nije verificirala. Optuženik, naime, tvrdi da se ovaj Ustav, da bi bio pravovaljan, morao verificirati na Skupštini koja je održana 28. i 29. rujna 1993.g. kada je on i smijenjen iz Predsjedništva RBiH, no međutim, nije sporno da je optuženik AP ZB proglasio 27. rujna 1993.g., što će reći prije zasjedanja Skupštine Republike BiH. Osim toga, iz dokaznog materijala s lista 67, a kojeg je sam optuženik predložio za provođenje – Inicijativa o osnivanju APZB, za koju sam optuženik navodi da ju je on osmislio kako bi provjerio povjerenje građana, te zapisnika sa Skupštine Okruga Bihać na kojoj je ta Inicijativa donesena, vidljivo je pozivanje na taj isti Ustav BiH kojeg sada optuženik želi osporiti. Temeljem naprijed navedenog ovaj sud je kao nesporno stoga utvrdio da je u kritično vrijeme na snazi pročišćeni tekst Ustava RBiH iz 1974.g. donesen i usvojen na sjednici Predsjedništva RBiH od 23.2.1993.g.

U čl. 5. navedenog Ustava jasno je navedeno da je teritorij RBiH jedinstven i nedjeljiv te se granice te države mogu mijenjati na jasno propisani način, a čl. 83. Ustava govori o slobodi političkog organiziranja građana ali i o zabrani promjene teritorijalne cjelovitosti i integriteta BiH dok čl. 50. jasno navodi kako se vrše javne i druge društvene funkcije. Suprotno upravo navedenim odredbama Ustava proglašena je tzv. APZB. Nedvojbeno to, po mišljenju ovog suda, proizlazi iz rezolucije o ustavnim principima AP Zapadna Bosna objavljene u Sl. listu APZB od 11. mjeseca 1993.g. broj 1 (dosije 1, list 3

unutar tog dosijea). Iz navedenog dokumenta vidljivo je da osnivanjem AP dolazi do narušavanja teritorijalnog integriteta i suvereniteta BiH, a što proizlazi, po mišljenju ovog suda, iz cjelokupnog teksta rezolucije, a naročito iz ustavotvornih principa rezolucije. Naime, u čl. 5. tih principa navedeno je da AP preuzima upravo one poslove koji jednu državu čine suverenom kao :poslove obrane, policije, inozemne poslove, monetarnu vlast itd. Ovom rezolucijom pod točkom c) čl.2. konstituira se APZB protivno navedenom već čl. 83. Ustava RBiH da bi se već i tu konstatiralo da je krajnji cilj konstituiranje Republike Zapadna Bosna, pa je po mišljenju ovog suda sasvim suvišno nadalje navoditi razloge zašto je proglašenje APZB protivno Ustavu Republike BiH. Kasnije tijekom 1995.g. i dolazi do poduzimanja radnji za osnivanje Republike Zapadna Bosna, a što je vidljivo iz dokumenata s lista 62,63,64,68 u dosijeu broj 1.

Optuženik u svojoj obrani navodi, nadalje, da je navedenu rezoluciju donio Ustavotvorni parlament pa da se stoga ne može tvrditi da je on taj koji je proglasio AP. No, međutim, iz samog proglasa te odluke o konstituiranju tj. iz tzv. ustavne povelje, a koja se nalazi u već spominjanom Sl. listu APZB br. 1 , jasno je da se uopće de jure ne radi o Ustavotvornom parlamentu već o skupini građana koja je defacto sama sebe proglasila Ustavotvornim parlamentom. Naime, potpisnici Inicijative, tijekom daljnjih navoda u ovoj presudi bit će još o tome kako i pod kojim uvjetima se potpisivala Inicijativa, imenovali su svoj glavni odbor koji je sebe pretvorio u Ustavotvorni parlament kao što je to vidljivo iz čl. 1. Odluke o osnivanju Ustavotvornog parlamenta. Iz same te Odluke vidljivo je da se ne radi o legalnom organu vlasti jer izbor parlamenta mora biti jasno propisan zakonom i vrši se po određenoj proceduri i ne može glavni odbor određenog broja građana koji su potpisivali neku Inicijativu predstavljati Ustavotvorni parlament a da se još pri tom ne zna na koji način i kada su ti građani uopće i izabrali taj glavni odbor. Stoga ovaj sud zaključuje, da je glavni odbor potpisnika Inicijative neka neformalna grupa ljudi koja predstavlja određeni broj ljudi, ali sasvim odlučno utvrđuje da se ne radi o Ustavotvornom parlamentu u ustavno pravnom smislu.

Kada se nadalje ima u vidu dokumentacija koju je sudu podastrla optužba, ali i sam optuženik, a radi se o dokumentaciji s lista 67 – prijedlog rezolucije o statutarnim principima APZB, gdje se optuženik pojavljuje kao predsjednik Skupštine Inicijativnog odbora, te kada se ima u vidu njegova obrana gdje sam tvrdi da je Inicijativu morao pokrenuti radi provjere svoje izborne pobjede, onda je očito da je upravo on taj koji proglašava AP dok je sve ostalo samo pokriveno formom tzv. Ustavotvornog parlamenta. Da je tome doista tako vidljivo je već i iz spomenutog radnog materijala s lista 67 gdje je jasno naznačeno da se o konstituiranju pokrajine Zapadna Bosna valjalo odlučiti na referendumu što bi i bio jedini na Ustavu i zakonu osnovani put, no od čega se očito odustalo zbog želje optuženika za što bržim ostvarivanjem svojih ciljeva i stoga je proglasio AP na naprijed opisani način zajedno sa određenim brojem svojih istomišljenika. Da je ova konstatacija suda točna jasno proizlazi iz dokaznog materijala pod naslovom “Izlaganje predsjednika APZB Fikreta Abdića na sjednici Vlade APZB 19.11.1993.g.”, a što se nalazi na listu 13 dosijea broj 8 i to na stranici 2 istog dokumenta gdje okrivljenik sasvim jasno navodi: “Zbog toga sam ja sve ovo vrijeme gimnasticirao da bi došao do pokrajine”, pa nadalje “Prvi je Asim Dizdarević koji je najviše

pisao sa mnom materijale..... pojma nije imao šta će se desiti 27. septembra.....” i na kraju: “samo je to moglo biti izvedeno tako i više nikako”.

Nakon što je AP proglašena isti taj “Ustavotvorni parlament” jednoglasno je tog istog dana za predsjednika AP izabrao optuženika Fikreta Abdića, a i druge organe vlasti, predsjedništvo, Vladu itd., što nije sporno.

Odmah nakon proglašenja autonomije dolazi do oružanih sukoba između Armije BiH i pristalica autonomije, a za daljnju ocjenu kritičnih događaja i nije sasvim bitno tko je taj sukob baš neposredno izazvao. Naime, Armija BiH je regularna vojska Republike BiH i svaki sukob sa tom Armijom unutar države samo potvrđuje konstataciju ovog suda da je proglašenje AP u stvari odcjepljenje te pokrajine od države u kojoj se nalazi. Republika BiH kao što je već i navedeno, je odlukom predsjedništva te države, a član tog istog predsjedništva je i sam optuženik, Republika BiH je u ratnom stanju, a na teritoriju samoproglashene AP organi Republike BiH ne funkcioniraju već funkcioniraju organi AP i vojska AP koja se formira, sukobljava se sa regularnom vojskom države koje su dio, a koja država se ujedno brani od agresije. Prema Ustavu RBiH svaki građanin dužan je uključiti se u obranu države, naravno u sastavu njezinih regularnih jedinica. Na teritoriju samoproglashene AP građani koji su uključeni u regularne jedinice BiH su automatski protivnici AP, a 21.11.1993.g. kao što je to vidljivo iz naredbe na listu 63 dosijea 8 optuženik raspisuje opću mobilizaciju za sve građane AP u sastav jedinica narodne obrane. Na temelju te naredbe građani tzv. AP moraju se javljati u jedinice Narodne obrane koja ne ratuje sa agresorom na državu BiH već ratuju sa pripadnicima vojske te države BiH i ova opisana situacija označuje da konstituiranje i proglašenje APZB jest protuustavan čin i jest narušavanje suvereniteta i teritorijalnog jedinstva RBiH:

U takovoj situaciji naravno da je došlo i do podjeljenosti među stanovništvom tog teritorija i to na one koji su prihvatili Inicijativu za osnivanje AP i na one koji su bili izričito protiv toga, a što je vidljivo i iz iskaza svih saslušanih svjedoka, a proizlazi to i iz obrane optuženika, time da se mora konstatirati da je bilo i onih koji su se nastojali ne opredjeliti.

S obzirom na naprijed opisanu situaciju dolazi do osnivanja logora gdje su smješteni protivnici autonomije koji su zbog svog mišljenja ili pak djelovanja izolirani pa i osuđivani. Stoga je potpuno neprihvatljiva teza obrane optuženika da su logori, odnosno kako ih on naziva sabirni centri, osnovani zato da bi se u njih smjestili ljudi koji nisu mogli vratiti se svojim kućama nakon uspostavljanja druge autonomije ili da bi se izbjegli sukobi sa onima koji su se u tim kućama nalazili. Tu tezu pobija činjenica da je logor Drmeljevo osnovan 11.6.1994.g., što će reći u vrijeme tzv. prve autonomije kada su stanovnici Kladaše u svojim kućama, a u njega se smještaju lica koja podržavaju “politiku 5. korpusa i intenzivno rade na podrivavanju sistema vlasti APZB”, kako se to jasno navodi u dokumentu s lista 36 dosijea 8. Naime, radi se o informaciji o izolaciji lica na slobodnom prostoru APZB koju je 24.6.1994.g. sačinio zamjenik ministra za pitanja policije Ibrahim mr. Đedović, a koja je između ostalog dostavljena i optuženiku kao predsjedniku APZB. Taj logor i kroz

dokumente organa vlasti APZB naziva se upravo izolacioni centar (npr. obavijest oko privođenja za izolaciju, s lista 12, dosijea 6).

Ako se pri tome ima u vidu dokaz s lista br. 13 dosijea 8 – izlaganje predsjednika APZB Fikreta Abdića na sjednici Vlade APZB od 19.11.1993.g., kojeg optuženik nije osporio tijekom postupka, a nesporno je da je sva dokumentacija APZB ostala na teritoriju Velike Kladaše, što tvrdi i optuženik, onda je nedvojbeno da je osnivanje izolacionog centra bila želja i volja optuženika jer on na stranici 8 tog izlaganja jasno kaže: “ne morate vi moliti nastavnike ili profesore da se uključe, vi imate policiju, imate zatvor, imate sve mogućnosti” ili malo dalje: “ako sabotira treba ga zatvoriti, ne sirotinju – sudiju treba zatvoriti, profesora treba zatvoriti, direktora treba zatvoriti....”, prema tome, za ovaj sud nema dileme da je upravo optuženik u čijim rukama je sva vlast planirao i organizirao logore i to kako u prvoj autonomiji tako i u drugoj autonomiji, a da su drugi niži organi samo provodili njegove zahtjeve. Da je upravo optuženik planirao osnivanje izolacionih centara, kako to ovaj sud tvrdi, proizlazi i iz naredbe za izvođenje akcije “Krtica” od 23.11.1993.g. (list 64, dosijea 8), gdje se nalaže pretres i legitimiranje svih muških osoba od 15 do 65 godina te privođenje sumnjivih lica, a koju naredbu je izdao i potpisao upravo optuženik. Upravo zbog svih tih nalaganja od strane optuženika Vlada APZB 11.6.1994.g. na svojoj izvanrednoj sjednici donosi naredbu i zadužuje Ministarstvo obrane i policiju o primjeni mjere pojačanog nadzora uključujući i potpuno ograničenje kretanja za sva lica koja se zateknu pod kontrolom APZB, a još je 31.5.1994.g. kolegij Ministarstva obrane i policije donio zaključak o sastavljanju spiskova lica sklonih narušavanju javnog reda i mira, činjenju kažnjivih djela, te lica koja podržavaju politiku 5. korpusa i intenzivno rade na podrivavanju sistema vlasti tzv. APZB, te su ti spiskovi i sačinjeni i predani predsjedniku AP, a iz te informacije je vidljivo nadalje da se i započelo već sa izolacijom ljudi koji su smješteni u prostore na farmi Drmeljevo (dosije 6, list 9).

Osim naprijed navedenog u vezi osnivanja logora u drugoj autonomiji, optuženik je u nekim slučajevima i sam kao predsjednik AP izdao naredbe odnosno uredbе o osnivanju logora, pa tako i Uredbu o vojnom zatvoru Dubrave i prihvatnom centru Dubrave od 11.12.1994.g. i 20.3.1995.g. koja se odnosi i na vojni zatvor Miljkovići – Valionica i Prihvatni centar Nepeke (list 50 i 51, dosijea 8 i list 77 dosijea 5), što samo potvrđuje da je utvrđenje suda o tome da je upravo optuženik bio taj koji je planirao i organizirao osnivanje logora točna. Svi ti objekti u kojima su se nalazili logori bili su dobro čuvani, ograđeni, postojali su ljudi koji su osiguravali te objekte, prema tome radilo se doista o logorima, a ne kako to optuženik naziva sabirnim centrima. Jasno je to vidljivo i iz elaborata osiguranja logora Dubrave (iz dosijea 5) te elaborata osiguranja Nepeke (iz dosijea 3), popisa osoba koje osiguravaju logor Dolovi (iz dosijea 5), te naredbe od 8.4.1995.g. iz koje je vidljivo kako se osiguravao logor u Miljkovićima -Valionica.

Što se tiče vjerodostojnosti ove dokumentacije koja je ili pročitana tijekom dokaznog postupka ili je u nju izvršen uvid valja reći da je ta dokumentacija prikupljena tijekom istražnog postupka, a radi se o dokumentaciji koja je ostala na području Velike Kladaše nakon što su sljedbenici optuženika prvi puta, a zatim i drugi puta, pred jedinicama 5.

korpusa Armije BiH napustili Veliku Kladušu. Znači radi se uglavnom o dokumentaciji koja sadrži razne odluke, rješenja, naredbe i slično od samih organa vlasti tzv. APZB. Dokumenti koji nisu u originalu ovjereni su od Kantonalnog suda u Bihaću kao original, a tijekom postupka nitko nije ni osporavao vjerodostojnost te dokumentacije, pa je ovaj sud navodima u tim dokumentima i poklonio vjeru.

Iz svega naprijed navedenog nedvojbeno proizlazi dakle da je 11.6.1993.g. na području Drmeljeva u prostorijama Agrokomerca oformljen izolacioni centar Drmeljevo u koji su zatvarani svi protivnici ideje APZB i to bez obzira na dob, spol, zdravstveno stanje, pa čak i invalidi, maloljetna djeca te i vjerski dužnosnici (hodže). Kroz taj logor od 11.6.1993.g. do njegovog zatvaranja 13.8.1994.g. kao što je vidljivo iz pismene dokumentacije te izjava svjedoka prošlo je oko 500 ljudi. Upravitelj logora bio je Čazim Behrić. Prije osnivanja Drmeljeva kao izolacionog centra tu se nalazila i ustanova vojno-istražnog zatvora čiji upravitelj je tada bio Osman Efendić, a iz čijeg izvještaja od 5.1. i 15.4.1994.g. je vidljivo da se je i tada tu zadržavao veliki broj ljudi, a vidljivo je iz tog izvještaja i kakvi su uvjeti bili u to vrijeme.

U vezi smještaja u izolacionom centru Drmeljevo, uvjeta boravka i postupanja prema zatočenim osobama saslušano je tijekom postupka niz svjedoka, te izvršen uvid u izvještaje o stanju u logoru međunarodnih organizacija kao i u izvještaje pripadnika vlasti tzv. APZB.

U vezi boravka u logoru Drmeljevo iskazivali su svjedoci Husein Kadić, Hasan Džanić, Asija Galijašević, Đeko Bibuljica, Fatima Đurić, Enisa Karajić, Edina Mezildžić, Musa Čović, Mujo Milak, Asim Ikanović, Salih Hodžić, Kasim Čano, Alija Feriz, Nura Salkić, Bejza Kekić, a saslušan je kao svjedok i stražar u tom logoru Zuhdija Šakanović. Svi ovi svjedoci saslušani su kako u istrazi tako i pred ovim sudom na glavnoj raspravi. Iskaze svjedoka koji su govorili o tome što su sami ili netko drugi proživjeli u logoru i kako se postupalo prema njima ovaj sud je prihvatio kao istinite i to iz nekoliko razloga. Pritom je nesporna činjenica koju utvrđuje ovaj sud da su svi svjedoci bili protivnici tzv. APZB pa samim tim i optuženika koji je idejni začetnik te tvorevine što svjedoci tijekom iskazivanja nisu ni skrivali. No, usprkos tome, iskazi tih svjedoka bili su uvjerljivi i vrlo dojmljivi, a iz njihovog iskazivanja vijeće je neposrednim opažanjima jasno moglo utvrditi kroz koje patnje su prolazili. Osim toga, njihovi iskazi potvrđeni su objektivnim utvrđenjima međunarodnih organizacija, a dijelovi tih iskaza proizlaze i iz izvještaja Ibrahima Đedovića bliskog suradnika optuženika.

Svi saslušani svjedoci tako govore o krajnje lošim uvjetima smještaja kada u prvim danima, smješteni su inače u prostorije sortirnice jaja u Drmeljevu, nemaju ni na što leći. U prostorije, a pogotovo tamo gdje se nalazila muška populacija, natrpano je mnogo ljudi. Fiziološke potrebe se dijelom obavljaju unutar prostorije – mokrenje, a dva puta i to kada stražari dozvole vode se u poljski WC i to samo danju. Hrana je bila loša i u malim količinama, zabranjivan im je svaki doticaj sa obiteljima, a u logorima su se znali naći muž i žena dok su maloljetna djeca ostala sama kod kuće potpuno nezbrinuta kako to iskazuje svj. Galijašević, a što potvrđuje i svj. Husein Kudić. Posebno loši su bili higijenski uvjeti pa

se internirane osobe nisu mogle ni oprati, nije bilo sapuna, a žene nisu dobivale osnovne potrepštine za vrijeme menstrualnog ciklusa već su za te potrebe morale skidati odjeću sa sebe (iskaz svj. Asije Galijašević s lista 60 i 192) . Svi zatočenici bez razlike, pa tako i bolesni i pretučeni, starci, pa i maloljetna djeca, vođeni su na radove. Svjedoci govore o kopanju rovova i tranšea na prvoj borbenoj liniji kada je dolazilo do pucanja njihovih stražara prema pripadnicima 5. korpusa sve kako bi pripadnici 5. korpusa odgovorili, a oni, logoraši, tada bi se našli između dvije vatre (svj. Hasan Džanić, Husein Kadić, Đeko Bibuljica, Musa Čović) . Osim ovih poslova na prvim borbenim linijama vođeni su i na radove čišćenja samog grada, uređenja prilaza Starom gradu i slično. Vrlo često ili gotovo svakodnevno prilikom obavljanja tih radova stražari, pri čemu je prednjačio Sakid Dautbegović, premlaćivali su logoraše, a radove su morali obavljati trčeći bez prekida i vrlo često bez dovoljno vode, a bio je ljetni period. Isto tako, ni hrane nije bilo za vrijeme obavljanja radova dovoljno.

Prema iskazima svjedoka vrlo često su bili pozivani na informativne razgovore u upravu logora gdje su onda bili premlaćivani. Tako Asija Galijašević (60 i 192) opisuje kako su je policajac po imenu Šemso Kajtezović tukao policijskom palicom po leđima i po ispruženim rukama, a poznato joj je da su istučene bile i Bejza Kekić, Fata Omeragić, Fatima Đurić itd. Svjedokinja Fatima Đurić (63 i 200) detaljno je opisala kako je fizički maltretirana od policajca Salka Mujzenovića te je navela da je ona osobno razgovarala sa visokom predstavnikom UN za humanitarna pitanja Mazowieckim, kada im je ovaj bio u posjeti, te mu pokazala kako je pretučena. Takove njezine navode kao i navode ostalih koji govore o fizičkim zlostavljanju zatočenika potvrdila je i Bejza Kadić (62 i 238), a potvrdila je i razgovore vođene sa predstavnicima UN.

Svjedoci Đeko Bibuljica (55 i 195), Alija Feriz (46 i 230), Mujo Milak (54 i 237), Hasan Džanić (44 i 188), te Čano Kasim (45 i 229) iskazivali su između ostalog kako su nakon nekog vremena provedenog u logoru došli policajci i prozvali njih 12 – Čanu Kasima, Muju Milaka, Aziza Adilagića, Šemsu Husića, Hasana Džanića, Mehmeda Jušića, Mehmeda Sijanhodžića, Aliju Feriza, Hasiba Delića, Emina Redžića, Huseina Mušića i Đeku Bibuljicu te ih odveli u Dispanzer i to u prostorije mrtvačnice vel. oko 3x3m. Nakon što su tu proveli neko vrijeme u noći oko 23 sata vrata su se otvorila i dva policajca prvo su prozvala Muju Milaka, a nakon što su se vrata za njima zatvorila izvana su se čuli udarci i jauci. Te večeri pretučeno je tu tako 7 do 8 logoraša. Svjedoci opisuju da su tučeni tako da se sve odvijalo u jednom mračnom hodniku u kojem su policajci stajali sa svake strane hodnika u nizu, a logoraši su morali prolaziti između njih i pritom su ih ti policajci udarali po leđima i po cijelom tijelu i to policijskim palicama, letvama , nogama i slično. Svi pretučeni govore kako je to bilo strašno i trajalo je relativno dugo sve ih tako prozivajući jednog po jednog dok se nije pojavio policajac Semo Latić koji je prekinuo to maltretiranje. Naročito u lošem stanju te zgrade bili su, kako to proizlazi iz iskaza svjedoka, Mujo Milak, Alija Feriz kojeg su dva puta prozvali i dva puta tukli, dok je svj. Mehmedu Jušiću kako navode svjedoci slomljena ruka. Tu u Dispanzeru u Velikoj Kladuši njih 12 je ostao četiri dana, kasnije više nisu bili premlaćivani, a kada su vraćeni u Drmeljevo odmah iako tako pretučeni vođeni su na vanjske radove. U vezi povrede Mehmeda Jušića u spisu postoji

medicinska dokumentacija na listu 402 i 403 spisa te je provedeno i medicinsko vještačenje. Iz prijepisa protokola internističke ambulante Doma zdravlja Velika Kladuša, a koji protokol je vođen u vezi pregleda u civilnom pritvoru, utvrđeno je da je kod Jušić Mehmeda dijagnosticiran prijelom lijeve lakatne kosti, a što potvrđuje liječnik Smail Dizdarević svojim nalazom i mišljenjem s lista 442 u kojem se jasno navodi da je upravo on izvršio pregled Mehmeda Jušića i odredio RTG snimanje nakon čega je i ruka stavljena u gips. Prema nalazu sudsko medicinskog vještaka dr. Mire Mlinac Lucijanić, datog u pismenom obliku kao i na glavnoj raspravi, a provedeno tijekom ovog postupka (list 508 i 516) navedeno je da ova ozljeda nastaje u pravilu djelovanjem tupe sile velikog intenziteta na podlakticu, udarcem, i često se ovakova ozljeda viđa kao obrambena ozljeda. Istina, vještak je naveo da je moguća ovakova ozljeda i padom. Imajući prema tome u vidu iskaze saslušanih svjedoka o događajima u Dispanzeru kao i iskaz samog svjedoka Mehmeda Jušića, čiji iskaz je pročitao (43 istražnog spisa), te naprijed navedenu med. dokumentaciju kao i nalaz sudsko medicinskog vještaka dat tijekom rasprave, ovaj sud je utvrdio da je Mehmed Jušić prilikom fizičkog zlostavljanja u Dispanzeru u V. Kladuši zadobio tešku tjelesnu ozljedu – prijelom ruke.

→ U logoru Drmeljevo umro je i logoraš Rasim Erdić. O tom slučaju govore gotovo svi svjedoci, a neposredni očevidci bili su, te svjedočili o tome pred ovim sudom, Asim Ikanović (90 i 224), Salih Hodžić (91, 223), Kasim Erdić (92 i 225), Kasim Čano (45 i 229). Iz iskaza svih tih svjedoka proizlazi da su tog dana logoraši odvedeni na rad na Stari Grad. Bila je velika vrućina, vode nisu imali, a Sakid Dautović ih je tjerao da čitavo vrijeme dok su radili trče “niza stranu i uza stranu”. U jednom trenutku Dautović je naredio Rasimu Erdiću i Hasanu Hadžiću da tri sata stoje u stavu mirno i gledaju sunce od čega su se srušili u nesvijest. Nakon toga je Dautović kundakom puške Rasima Erdića udarao po svim dijelovima tijela tako da je ovaj pao u neku provaliju nakon čega su ga drugi logoraši po nalogu Dautovića izvukli od tuda pri čemu je po njihovim izjavama Erdić već “krkljao” i poslije je odvežen u Dom zdravlja, a kasnije su čuli da je umro. Tog dana više njih je dobilo batina prilikom tog rada, pa tako i brat Rasima Erdića Kasim Erdić koji je navečer i sam odvežen u Dom zdravlja zbog povreda, a tada je i zadnji put vidio svog brata Rasima kako ga prevoze na kolicima koji je i nadalje bio bez svijesti. Istražni sudac Refik Sulejmanagić sačinio je službenu bilješku umjesto zapisnika o uviđaju o smrti Rasima Erdića (list 83 istražnog spisa) iz koje bilješke je vidljivo da je on razgovarao sa liječnicom Okanović i saznao da je Erdić doveden u Dom zdravlja u besvjesnom stanju i u dubokoj komi, te da mu je liječnica rekla da se radilo o izljevu krvi u mozak, a iz razgovora sa drugim pacijentima koji su također dovedeni radi pružanja medicinske pomoći, a bili sa Erdićem u izolacionom centru, zaključio je da je ovaj cijeli dan radio na suncu od čega mu je pozlilo. Istražni sudac Sulejmanagić saslušan je i u istrazi pa je njegov iskaz pročitao i u vezi ove smrti iskazao je kao i u službenoj bilješci međutim, naveo je i to, da se prisjeća da mu je liječnica rekla da je vjerojatno zbog teškog rada po velikoj vrućini došlo do smrti, te da je dodala, da je Erdić izgledao kao da se survao niz strminu u provaliju jer da je imao ogrebotine po tijelu.

U vezi smrti Rasima Erdića postoji medicinska dokumentacija na listu 1 spisa (uz kaznenu prijavu). Postoji naime izvod iz Protokola Hitne službe iz čega proizlazi da je

Rasim Erdić policijskim kolima dovezen u Hitnu pomoć bez svijesti zajedno sa još nekoliko pritvorenika koji su prema njihovim izjavama bili pretučeni. Za Rasima Erdića se navodi da je u sanitetskim kolima prije samog polaska za bolnicu u Karlovcu egzistirao. U vezi uzroka smrti ovog logoraša provedeno je sudsko-medicinsko vještačenje tijekom rasprave po već spomenutoj sudsko medicinskoj vještakinji dr. Miri Mlinac-Lucijanić koja je u svom pismenom nalazu navela da uzrok smrti Rasima Erdića nije, kritične zgode kada je on umro, prema pravilime struke objektivno utvrđen niti je taj uzrok sada više moguće utvrditi. Kod takovog svog nalaza vještakinja je ostala i na glavnoj raspravi, no na postavljeno pitanje je isto tako navela, da djelovanje povišene temperature izaziva oštećenje zdravlja koje nastupa kada termoregulacijski mehanizmi se slamaju uslijed gubitka tekućine iz organizma, poremetnje elektrolita i svakog drugog ubrzanog oblika potrošnje temeljnih hranjivih tvari. Vještakinja je još dodala da na razvoj toplotnog udara utječe stanje konstitucije i opće stanje organizma te da je smrtnost uslijed toplotnog udara vrlo velika i 50 do 65% ljudi umire u prvih 24 sata.

Imajući u vidu stoga ovakovo utvrđenje sudsko medicinskog vještaka te nedvojbene iskaze svjedoka gdje više njih iskazuje o tome kako su po vrućini kritičnog dana morali teško raditi i to trčeći uzbrdo i nizbrdo, kako je upravo pok. Rasim Erdić morao stajati 3 sata i gledati u sunce te na kraju bio i udaran, onda je po mišljenju ovog suda doista te večeri i umro od posljedica ponašanja prema njemu tog dana time da pri tome treba imati u vidu da su inače zatočenici, pa tako i Rasim Erdić, bili iscrpljeni od napornog rada, maltretiranja, a uz to i slabe i nedovoljne ishrane. Jasno je ovome sudu da liječnički vještak ne može egzaktno iskazivati od čega je Rasim Erdić umro kada zbog propusta nadležnih organa o smrti istoga nema nikakvih podataka, a obdukcija nije vršena. Činjenica međutim nedvojbeno jest da je Rasim Erdić nakon svega što mu je taj dan učinjeno navečer u Domu zdravlja preminuo i od te istine se ne može pobjeći i stoga ne može ovaj sud drugačije nego logičnim slijedom događaja zaključiti da je smrt nastupila upravo iz razloga takovog maltretiranja logoraša.]

U tzv. drugoj autonomiji osnovani su logori Valionica, Dubrave, Ponikve – Dolovi, Brezici i Nepeke. Kao što je već naprijed rečeno naredbom vrhovne komanda tzv. NO APZB od 20.12.1994.g. osnovan je logor Valionica i to u naselju Miljkovići na farmi pilića u koji logor su 27.12. premješteni svi zatočenici i osoblje logora Dubrave. Logor Valionica egzistirao je do 1.8.1995.g., a u vremenu od osnivanja pa do zatvaranja kroz logor je prošlo 900 zatočenika kao što je to vidljivo iz dnevnih izvještaja koji su pročitani tijekom rasprave, a koji izvještaji su po upravi logora svakodnevno sačinjavani.

Logor Dubrave osnovan je na peradarskoj farmi u naselju Zagrad naredbom načelnika vrhovne komande a kasnije je to regulirano i naredbom samog optuženika od 11.2.1994.g. Do premještanja ovog logora prošlo je kroz taj logor oko 680 zatočenika.

Logor Ponikve osnovan je 20.11.1994.g. u naselju Ponikve, a naredba optuženika u vezi tog logora je od 11.12.1994.g. i taj logor je radio do 23.12.1994.g. kada su svi

zatočnici premješteni u logor Nepeke. U Ponikvama do premještanja logora boravi 438 zatvorenika.

Od 27.6.1995.g. pa do 7.8.1995.g. kao što to proizlazi iz dokumentacije u spisu, a svaki logor ima svoj dosije, radio je logor Dolovi i kroz njega prolazi 428 ratnih zarobljenika. Zatim su tu još logor Brezici, koji se nalazi na području logora Dubrave, a koji logor se naziva i Zečjak, a osnovan je 16.12.1994.g. i postoji do 25.12.1994.g., a u njemu boravi oko 475 osoba, te na koncu logor Nepeke osnovan 24.12.1994.g., a naknadno je to potvrđeno uredbom optuženika od 20.3.1995.g. i kroz taj logor prolazi 2383 osobe.

Sve naprijed navedeno proizlazi iz dokumentacije koja se nalazi u spisu i to kako u dosijeima za pojedine logore tako i u ostalim dosijeima, a što je sve tijekom postupka pročitano ili je izvršen uvid u te dokumente. Tako je iz dnevnih izvještaja koje su upravitelji logora dnevno dostavljali vrhovnoj komandi AP kao i iz različitih popisa pritvorenih osoba vidljivo brojčano stanje, ali isto tako i dobna struktura zatočenih kao i struktura po spolu, te se vrlo jednostavno na temelju tih dokumenata utvrđuje da su pritvarane i maloljetne osobe i osobe u visokoj životnoj dobi, žene, pa i bolesne i invalidne osobe. O brojčanom stanju, kako je već rečeno, postoji jasna dokumentacija u vidu dnevnih izvještaja kao i zbirni popisi zatočenika po pojedinim logorima (dosije 5 za logor Ponikve, Dolovi, Dubrave, Valionica – Miljkovići i vojni zatvor, u dosijeu 3 i 4 logor Nepeke), a primjerice samo iz spiskova zatočenih osoba u dosijeu 3 na listu 8 vidljiva je i naprijed izrečena tvrdnja suda da su zatočnici bili i žene i starije osobe i maloljetne osobe.

Iz dokumentacije u navedenim dosijeima jasno se utvrđuje da su zatvorenici vođeni na radove, pri čemu valja konstatirati da je inače dokumentacija iz tzv. druge autonomije puno obimnija od one iz prve autonomije.

Tijekom glavne rasprave pročitani su razni zahtjevi za fizičkom radnom snagom upućivani prema upravi logora kao i popisi ljudi koji su upućivani na te radove (dosije 3, list 10,11,14,15,16, i dr.) Iz ove dokumentacije je vidljivo da su zatočene osobe vođene na različite radove čišćenja grada, određenih prostora ali isto tako i za potrebe vojnih jedinica i to na inženjerske radove iskopavanja rovova, tranšea i zemunica kao što to proizlazi iz dokumentacije s lista 19, 23, 24,42 i dr. dosijea 3. Očito je, prema tome, da su zatvorenici odvođeni na radove na prvoj borbenoj liniji i u zoni aktivnog djelovanja borbi.

O uvjetima boravka u logorima u vrijeme od kraja 1994.g. pa do 1.8.1995.g., a što je vrijeme tzv. druge autonomije, iskazivali su svjedoci saslušani pred sudom Bejza Kekić, Asija Galijašević, Zuhra Hozanović, Emin Redžić, Mirsad Purić, Salih Kudić, Redžo Keserović, Nura Ićanović, Salih Mržljak, Omer Murgić, Emir Pehlić, dok su iskazi ostalih svjedoka pročitani. Iz iskaza svjedoka, a suprotno obrani optuženika koji tvrdi da su u drugoj autonomiji osnivani sabirni centri radi smještaja ljudi koji nisu mogli u svoje kuće, jasno se utvrđuje da su svi ovi svjedoci u sabirni centar odvođeni iz svojih kuća. Radi se naime o ljudima koji su cijelo vrijeme nastojali živjeti u svojim kućama u Velikoj Kladuši ne napuštajući ih ni u prvoj autonomiji, niti padom tzv. prve autonomije i ulaskom 5.

korpusa na to područje, a niti uspostavom druge autonomije, ali ni takovo njihovo ponašanje nije prihvaćano i upravo su zato i zatvarani što jasno proizlazi i iz jednog od izvještaja predsjednika Višeg vojnog suda u Kladaši Đulage Alibegića gdje on navodi "bukvalno se u ovu ustanovu dovode svi oni koji su poslije 21.8.1994.g. ostali u Velikoj Kladaši" (dosije 8, list 52). Naime, mora se konstatirati da je veći dio izrazitih protivnika vlasti optuženika nakon uspostave druge autonomije napustio Veliku Kladašu poučeni, kako su sami iskazivali tokom postupka, teškim iskustvima logora Drmeljevo. U drugoj autonomiji očito su pritvorene i smještene u tzv. sabirne centre ne samo osobe koje su deklarirani protivnici optuženika već i svi oni koji su bili simpatizeri suprotne strane ali i oni koji su u tom razdoblju radili svoj svakodnevni posao koji su i do tada obavljali. Očito o takovoj situaciji govori iskaz svj. dr. Purića (73, 201) i svjedokinje a medicinske sestre Zuhre Hozanović (list 338). Iz iskaza oba ova svjedoka vidljivo je da su nakon pada prve autonomije ostali u Kladaši tj. nisu otišli u izbjeglištvo i radili su i nadalje svoj posao kao i ranije, a uspostavom druge autonomije odmah su uhapšeni i sprovedeni u logore. Sve to, po mišljenju ovog suda, jasno govori o cilju za kojeg su sabirni centri otvarani ne sporeći pritom da su u njih, ali pod drugačijim uvjetima, možda smještani i oni koji nisu mogli ući u svoje kuće. Naime, iskazima saslušanih svjedoka utvrđuje se da se prema zatočenicima nastavilo sa ponašanjem kao i u prvoj autonomiji u logoru Drmeljevo sa fizičkim zlostavljanjima, premlaćivanjem, psihičkim maltretiranjem, odvođenjem na radove i na prve borbene linije i to u vrijeme ratnih djelovanja (svj. Salih Mržljak 353, Omer Murgić 350 i Mumin Rahmanović (74 i 209). Omer Murgić govori tako u svom iskazu kako je vođen na radove na prvoj borbenoj liniji gdje je kopao tranšee, dok Salih Mržljak govori o tome isto i za vrijeme prve autonomije ali i druge autonomije kada je radio na ukopavanju topova i granata, a Mumin Rahmanović iskazivao je o kopaњу rovova u rajonu Prokresa gdje su stražari namjerno pucali prema pripadnicima 5. korpusa kako bi ovi uzvratili i tako pobili njih koji su na toj liniji radili.

Psihičko maltretiranje sastojalo se u tome da su u logoru Dubrave svako jutro prilikom postrojavanja svi zatočenci morali glasno izvikivati razne parole veličajući optuženika, o čemu govore već spomenuti saslušani svjedoci, zatim zabranjivanje bilo kakovih posjeta tim zatočenim ljudima koji su nasilno odvojeni od svojih obitelji ili pak odvođenje tih ljudi na radove u grad kada ostali njihovi sugrađani ih pri tome vrijeđaju, pljuju po njima, prozivajući ih kao ekstreme. Pod psihičko maltretiranje zatočenika ulazi, po mišljenju ovoga suda, i činjenica da u logoru Dubrave u istoj prostoriji borave i muškarci i žene, a da im se ne omogućuje odlazak na WC već to moraju činiti unutar prostorije.

Iz iskaza svjedoka vidljivo je da je uslijed takovog ponašanja prema njima mnogima od njih zdravlje teško narušeno, a to što nemaju medicinske dokumentacije o tome nije za ovaj sud neshvatljivo i ne dovodi u pitanje istinitost njihovog iskazivanja. Naime, svi svjedoci govore o tome da im odlazak liječniku nije bio uvijek omogućen, a liječnička pomoć unutar logora bila je vrlo diskutabilna o čemu govori i iskaz svj. Hozanović (list 339), koja je jasno navela kako je i sam dr. Reza Grahović bio zatvoren nakon što je prilikom pregleda u logorima nekim starijim ženama izdao poštedu za rad. U takovoj situaciji doista je apsurdno očekivati da ljudi posjeduju medicinsku dokumentaciju o

povredama koje su zadobili, a kasniji odlazak liječniku kod jedne vrste povreda - masnice, otekline i sl. nema svrhu, a za drugu vrstu povreda - prijelome i sl. nakon proteka vremena doista je teško utvrditi kako su nastale te povrede, a što se i pokazalo tijekom ovog postupka.

- > U logoru Dubrave, kao što je to vidljivo iz izvoda iz matične knjige umrlih, umro je 23.12.1994.g. Selim Kahrić. O zlostavljanju ovog čovjeka govore svjedok Zuhdija Behrić, čiji iskaz je pročitao s lista 48 istražnog spisa, te svj. Rasim Ićanović (79 i 211), a i svj. Aziz Šabić, čiji iskaz je također pročitao s lista 47. Naime, svjedoci Behrić i Ićanović jasno su naveli da su jedne zgrade bili na kopanju rovova na prvoj borbenoj liniji u rajonu Prokresa kada je jedan od pripadnika vojske narodne obrane najprije poluautomatskom puškom više puta udario Selima Kahrića po svim dijelovima tijela pa kada je Kahrić pao i pokušao bježati više njih je potrčalo za njim i sustigli su ga i zatim ga tukli, dok Behrić iskazuje da je kasnije vidio kako su ga i privezali za neku granu od jabuke, a on je gol do pojasa ležao u snijegu. Kasnije iskazuju ovi svjedoci, kada su se vratili u ćeliju Kahrić je zamotan u nekakvu deku, sav krvav, bio ubačen u ćeliju gotovo bez svijesti i ubrzo nakon toga je umro. Nad tijelom pok. Selima Kahrića nije izvršena obdukcija niti je proveden bilo kakav postupak za utvrđivanje smrti tog čovjeka već upravo suprotno svim principima civiliziranog društva leš tog čovjeka nije ni pokopan već je ostavljen u logoru Dubrave kada je taj logor drugi dan po njegovoj smrti iseljavan u logor Valionica. O tom trenutku svjedoči Zuhra Hozanović (338) koja jasno navodi da su pitali stražare šta će biti sa tim čovjekom kada su iseljavali, a oni su im odgovorili neka ostane tu, moraju i psi imati nešto za jesti. U takvoj situaciji nije ni čovječno a nebi bilo ni zakonito, po mišljenju ovog suda, reći da nema pouzdanih i egzaktnih dokaza uslijed čega dolazi do smrti ovog čovjeka, pa stoga ovaj sud utvrđuje da je krajnje nehumano postupanje prema Selimu Kahriću, koji je, kako je naprijed rečeno prema iskazima svjedoka, pretučen do besvijesti, a zatim u takvom stanju ubačen u ćeliju bez ikakve pružene pomoći, dovelo do njegove smrti.

O fizičkom zlostavljanju u logorima također nema nesuglasnosti u iskazima svjedoka. Svi oni govore o tome i to na način zavisno od toga da li su sami bili fizički zlostavljani ili su pak bili prisutni kada je netko od zatočenika zlostavljan ili pak nekog od zatočenika vidjeli nakon zlostavljanja.

Tako svjedokinja Asija Galijašević (60 i 192) jasno navodi da je u logoru Dubrave bila ispitivana po Miranu Košutiću i pritom izudarana gumenom palicom, a svjedokinja Nura Ićanović (311), kojoj je i suprug bio zatvoren, dok su maloljetna djeca ostala sama kod kuće, a najmlađe dijete imalo 13 mjeseci, iskazivala je o slučaju kada je ispitivana zajedno sa suprugom i tada je njezin suprug bio tako istučen da je ostao bez svijesti. O tome kako ga je Miran Košutić tukao iskazivao je i sam Ibrahim Galijašević (308), udarajući ga tada sto puta palicom po cijelom tijelu (tajnica po imenu Mirsada je morala vući "recke"), a nakon toga je Košutić skinuo opasač i svezao Galijaševiću oko vrata i onda su vukli on i tajnica svaki na jednu stranu od čega se svjedok Galijašević onesvijestio. Fizički zlostavljani su i svjedoci Omer Murgić (350), a svjedok Mumin Rahmanović (74, 209), čija su dva sina bila u jedinicama 5. korpusa, tučen je u više navrata i to i u logoru Nepeke zatim u Batnozi gdje

je odveden iz Nepeka na radove, a naročito dojmljiv je bio njegov iskaz u vezi fizičkog maltretiranja kada su ga jedne noći odveli u šumu i tukli, te navodi kako su pripadnici Narodne obrane zatočenicima podjelili palice u ruke i zatim ih natjerali da tuku jedan drugoga i to svatko je morao onog drugog udariti 40 puta.

Svjedokinja Bejza Kekić (62,238) prošla je i logor Drmeljevo i Dubrave i Ponikve i detaljno je u svom iskazu govorila o uvjetima u tim logorima kao i o tome kako je sama bila pretučena i Drmeljevu, ali i o fizičkom zlostavljanju drugih žena u logoru Dubrave gdje ona sama nije bila fizički zlostavljana.

Sve naprijed navedeno u vezi postupanja prema zatočenicima u logorima, od smještaja preko psihičkog do fizičkog maltretiranja, proizlazi kako iz pisane dokumentacije koja je tijekom postupka pročitana na glavnoj raspravi tako i iz iskaza svjedoka. Vjerodostojnost pisanih dokumenata optuženik tijekom provođenja tih dokaza nije osporavao. Radi se o dokumentaciji uglavnom upravo organa vlasti tzv. APZB pa ovaj sud nema razloga sumnjati u vjerodostojnost tih pisanih dokumenata već toj dokumentaciji poklanja vjeru vjerodostojnosti.

Što se tiče iskaza svjedoka, optuženik je tijekom svoje obrane kao i tijekom provođenja postupka osporio iskaze svjedoka govoreći da svi oni ne govore istinu i da su svi upućeni kako treba iskazivati i to od onih koji su ili sami njegovi pravi tužitelji ili pak od njih zaduženih drugih osoba, navodeći da su njegovi protivnici razvili cijeli pokret pod nazivom "Hoćeš s nama protiv Fikreta". Svatko onaj tko nije htio svjedočiti, tvrdi optuženik, je na neki način bio kažnjen, nije mogao napredovati u službi, te takvim ljudima nisu izdavani dokumenti i slično. Nasuprot takovim navodima optuženika ovaj sud iskazima svjedoka poklonio je vjeru ne sporeći pritom da je u ponekom iskazu bilo i pretjerivanja u vezi događaja u logoru, no s obzirom na brojnost što saslušanih, a što pročitanih iskaza svjedoka, te na daljnje činjenice da u tim iskazima o uvjetima u logorima nema bitnih razlika, a sve ovo u odnosu na točku 1a) izreke presude, ovaj sud nalazi da temeljem tih iskaza je mogao pravovaljano utvrditi činjenično stanje. Činjenica jest da su svi svjedoci saslušani tijekom ovog postupka bili protivnici ustrojstva tzv. APZB pa samim time i optuženika kao stvoritelja te autonomije što uopće nije sporno. Upravo zato su i zatvarani pa je stoga ocjeni iskaza tih svjedoka sud i poklonio još veću pažnju i od strane ovog suda utvrđuje se da su iskazi saslušanih svjedoka potvrđeni i drugim, tijekom ovog postupka, provedenim dokazima, pa stoga i ti sami iskazi vjerodostojni. Naime, svi svjedoci govore da su za vrijeme zatočeništva odvođeni na radove pa između ostalog i na prve crte bojišnice. Iz raznih zahtjeva za traženjem radne snage te odobrenja tih zahtjeva sa popisima ljudi od strane uprave logora, a koji zahtjevi se nalaze u spisu – u dosijeku 3 list 10, 11, 14,15, 16, 17, 19, 23, 24, 27, 28, 29, 31, 35, 38, 41, 42, 43, 46, 49, 52, 65, 57, 63, 66, 67, 68, 70, 72, 73, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 87, 88, 89, 90, 93, 105, 124, dosije br. 5 logor Valionica Miljkovići list 105, 108 i 109, proizlazi da su ovakovi navodi svjedoka točni.

Nadalje, iz izvještaja predstavnika pravosudnih organa za vrijeme tzv. AP, suce i tužioce imenovao je upravo optuženik, kako to jasno proizlazi iz rješenja o imenovanju sa

lista 81 i 84, kao i iz izvještaja Ibrahima Đedovića – ministra za poslove policije u tzv. APZB i bliskog suradnika optuženika također proizlazi istinitost iskazivanja svjedoka. Naime, iz tih izvještaja je vidljivo da se, kako u Drmeljevu tako i u logorima u tzv. drugoj autonomiji, zatvaralo razne osobe bez pisanog rješenja, bez da su organi pravosuđa uopće o tome bili obavještavani. U vezi izolacionog centra Drmeljevo tako Ibrahim Đedović sastavlja dva izvještaja i to jedan 1.7.1994.g. (dosije 8 list 60), a drugi 17.8.1994.g. (dosije 8 list 61) govori upravo o nezakonitom pritvaranju određenog broja ljudi i doslovno navodi da određeni broj osoba je pritvoren na intervenciju građana, mimo spiskova policije, koji na taj način postižu da se zatvaraju njihovi osobni protivnici, a onda je ljudima trebalo dosta truda da dokažu nevinost. Upravo o takovim situacijama gdje je bilo prokazivanja susjeda iz bilo kakvih razloga govorili su gotovo svi svjedoci. Predsjednik Višeg suda Alibegić gotovo u svim svojim izvještajima (dosije 8, list 52,56,57, dosije 3, list 55) konstantno upozorava na činjenicu nezakonitog zatvaranja da bi u svom izvještaju od 30.11.1994.g. govoreći o sveopćoj neorganiziranosti konstatirao “važno je da imamo zatvore i da su zatvori puni neznajući pritom da li se radi o civilima ili ratnim zarobljenicima” (dosije 8 list 57), a u izvještaju od 30.12.1994.g. u dijelu u vezi prihvatnog centra Nepeke konstatira “bukvalno se u ovu ustanovu dovodi velika većina civila koja je ostala u Kladaši poslije 21.8.1994.g.”. Iz spominjanih izvještaja vidljivo je nadalje da se zatvaraju i žene i djeca i invalidi, govori se o zatvaranju slijepih osoba, a o svemu tome govorili su i svjedoci, pa njihova iskazivanja o tome da je bilo dovoljno da nisu potpisali Inicijativu pa da završe u logoru nisu po mišljenju ovog suda nikakva pretjerivanja već te njihove iskaze potvrđuju naprijed spomenuti dokumenti.

Predsjednik suda Đulaga Alibegić prilikom obilaska ovih ustanova navodi u svojim službenim bilješkama da ima i fizičkog zlostavljanja od raznih grupa, koje neovlašteno ulaze u logore (dosije 5, list 74), govori o odvođenju mladih žena od strane predstavnika srpskih organa vlasti, govori o lošim higijenskim, smještajnim i drugim uvjetima, a sve to iskazivali su i svjedoci. Pri tome valja imati u vidu da ni pravosudni organi ne znaju pravo stanje u logorima niti u stvari imaju potpuni nadzor nad logorima, niti su na koncu imali stvarnu moć da stanje promjene, jer su nadležni za stanje u logorima ta njihova izvješća odbijali, a optuženik kojem su sva ta izvješća dostavljena nije poduzimao ništa. Da je situacija doista bila takova proizlazi već iz spominjanog izvještaja Đulage Alibegića od 30.11.1994.g. (dosije 8, list 57), gdje se između ostalog govori da se ljudi zatvaraju bez da pravosuđe uopće o tome nešto znade, pa tako iz istog dosijea s lista 52 kada se govori o vojnom zatvoru također se govori o zatvaranju osoba bez rješenja i o zadržavanju na dulje vrijeme bez rješenja, iako je vrhovna komanda potpisala akt da je moguće zadržati ljude bez rješenja samo 72 sata.

Dana 15.1.1994.g. na sjednici kolegija Osnovnog suda u Velikoj Kladaši predsjednik suda i svi suci podnose kolektivnu ostavku jer ne mogu zakonito i odgovorno obavljati svoje poslove zbog odnosa sa SJB Velika Kladaša i odnosa SJB sa Ministarstvom obrane i policije, a postavlja se pitanje i osobne sigurnosti sudaca i predsjednika suda (dosije 1, list 76) što samo potvrđuje činjenicu da su organi istaknuti u ovoj ostavci radili protivno prihvaćenim propisima, a o čemu govore i svjedoci. Kakova je inače bila situacija u to

vrijeme govori i dopis predsjednika Višeg suda Đulage Alibegića od 22.1.1995.g. s lista 55 dosjea 8 kada se on žali da su u njegov stan, gdje on prebiva, smješteni izbjeglice i proziva Muniba Bešlagića da ga na taj način kažnjava jer da mu je stalno govorio da on kao sudac štiti ekstreme. Ako je takovo ponašanje bilo prema pravosudnim organima onda je sasvim prihvatljivo svjedočenje svjedoka koji su bili protivnici te vladavine o tome kako su zatvarani i zlostavljani.

U vezi stanja u pravosuđu, a posredno onda i stanja u izolacionim centrima, iskazivali su pravosudni djelatnici Okanović Mirsad (67) koji je bio zamjenik općinskog javnog tužioca u Velikoj Kladaši i Sulejmanagić Refik (66) koji je bio sudac u Osnovnom sudu u Velikoj Kladaši. Iz njihovih iskaza i to obojica izričito tvrde vidljivo je da su pripadnici MUP-a držali svu vlast u Velikoj Kladaši tako da su i pripadnici pravosudnih organa bili u strahu od njih i morali postupati onako kako su oni tražili jer bi inače i sami bili ugroženi. Uglavnom su procesuirani stanovnici zbog izbjegavanja vojne službe i odbijanja poziva za mobilizaciju. Osnovni sud u Velikoj Kladaši je radio dok Viši sud, iako je formalno bio formiran, nikada nije bio u funkciji kao drugostupeni sud tako da se žalbe uopće nisu mogle rješavati. Svjedok Refik Sulejmanagić iskazao je također da je sve bila jedna neobična situacija i da je često ili bolje rečeno uglavnom bilo bolje kada bi on ljudima odredio pritvor ili donio osuđujuću presudu jer su tada ti civilni stanovnici završavali u civilnom zatvoru gdje su uvjeti bili puno bolji dok u protivnom bi završavali u logoru gdje su onda bili fizički maltretirani. Iskazivao je također da su i pred njega kao suca iz logora ljudi često dovođeni u stanju da je bilo vidljivo da su fizički maltretirani pa se tako sjeća Đeke Bibuljice kojem je vidio modrice po licu, a bio je i inače sav izobličen, a psihički rečeno izgubljen. Nadalje ovaj svjedok govori da kod nekih ljudi i nebi vidio fizičke povrede ali su bili toliko smršavili ili pak toliko fizički slabi da je to prelazilo u krajnost. Zbog takovih situacija kao i zbog ponašanja MUP-a, navodi dalje ovaj svjedok, svi suci Osnovnog suda podnijeli su kolektivnu ostavku nakon čega su vođeni razgovori sa ministricom za pravosuđe i predsjednikom Vlade pa se onda situacija nešto popravila. Prema tome i iskazi ovih svjedoka, a pravosudnih dužnosnika, sa već naprijed spomenutom pisanom dokumentacijom potvrđuju istinitost iskaza saslušanih svjedoka, a zatočenika u raznim logorima.

Tijekom dokaznog postupka pročitani su i razni izvještaji ili pismena upućivana optuženiku od strane međunarodnih organizacija, a sadržaj kojih također po mišljenju ovoga suda potvrđuje da su saslušani svjedoci govorili istinu tijekom ovog postupka. Svi ovi izvještaji odnose se uglavnom na logor Drmeljevo, a zajedničko im je da se govori o većem broju pritvorenih civilnih osoba i u uskrati njihovih prava. Tako u pismima Davida Lassmana (broj 1 dosjea 8) od 29.6.1994.g. – Međunarodna Amnestija i Tomasa Krenza (broj 2 dosjea 8) od 29.7.1994.g. upućenim optuženiku upozorava se na nehumane uvjete u logoru pozivajući se pritom na izvještaj Tadeusza Mazowickog. Iz pisma pak Tadeuza Mazowickog predstavnika Ureda ujedinjenih nacija u Ženevi – Centra za ljudska prava (dosje 8, list 3 i 4) koji je osobno posjetio Drmeljevo i razgovarao sa mnogim pritvorenicima, vidljivo je da se zatvorenici drže bespravno, u uvjetima koji su vrlo loši, da zgrade nisu podobne za stanovanje ljudi, a nedostaju i osnovni uvjeti kao što su sanitarije i

ležajevi. U ovom pismu navodi se nadalje, da među pritvorenima ima bolesnih, nesposobnih i povrijeđenih osoba kojima je potrebna medicinska pomoć te se tvrdi da je tretman stražara prema zatvorenima neprihvatljiv i da su mnogi od njih bili grubo istučeni. Konstatira se nadalje da se pritvorenici odvođe na duge prisilne radove, a ponekad i na prve borbene linije, čime je ugroženo njihovo humanitarno pravo. Izričito je u ovom pismu upućenom optuženiku navedeno da se takova praksa ne može dalje nastaviti jer se na taj način ugrožava međunarodno pravo te se poziva optuženik da se civili odmah puste na slobodu. Optuženik je u svojoj obrani doduše i naveo da je odmah tako i postupio i 13.8.1994.g. raspustio logor Drmeljevo međutim, činjenica jest da 21.8.1994.g. dolazi do pada prve autonomije i povlačenja optuženika sa svojim pristašama sa područja Velike Kladaše na teritorij RH, pa je za ovaj sud očito da je iz tog razloga došlo do raspuštanja logora a ne zbog reakcija međunarodne zajednice. Ovakvu tvrdnju suda potrepljuje i činjenica da se odmah po uspostavi druge autonomije kao što je vidljivo ponovno osnivaju logori sada sa izričitom naredbom optuženika a u kojima na isti način se postupa sa civilima kao i u logoru Drmeljevo kao što je to naprijed utvrđeno iskazima saslušanih svjedoka koji su boravili u tim logorima. Iz radnog lista o posjeti Međunarodnog crvenog križa civilnom zatvoru Drmeljevo od 21.6.1994.g. (list 8, dosje 8) vidljivo je da su predstavnici ove organizacije 18.6. i 19.6.1994.g. izvršili posjetu logoru Drmeljevo te da im tada nije omogućena posjeta svim pritvorenima. O tome su također govorili svjedoci. Kroz ovaj radni list predstavnici međunarodnih organizacija upozoravaju da se pritvorenici odvođe na radove na prvoj borbenoj liniji, da ih se fizički zlostavlja i da stoga mnogi imaju vidljive znakove tog zlostavljanja i to kako kod muškaraca tako i kod žena. Govori se o zatvaranju djece pa u vrijeme posjeta u logoru se nalazi četvero djece od 15 i 16 godina, starih i bolesnih osoba. Primjećuje se nadalje da zatvorenici nemaju slobodan pristup svježoj vodi, nema WC-a, već i muškarci i žene u to vrijeme na WC moraju ići u polje, velika većina ljudi spava na podu, u prostorijama nema pristupa svježem zraku jer su prozori zapečaćeni, a posebno se ističe da nije dozvoljen posjet Međunarodnog crvenog križa u vidu humanitarne pomoći. U Velikoj Kladaši postojala je očito i kancelarija Međunarodnog crvenog križa delegat koje je bila Charlotte Lindsey i koja u svom pismu (list 381 spisa) protestira što Međunarodnom crvenom križu se ne dozvoljava posjeta Drmeljevu od 29.7. do 9.8.1994.g. iako su to uporno tražili, a prilikom posjete 9.8.1994.g. koja im je konačno dozvoljena jasno konstatira ponovo vidljiva fizička maltretiranja pritvorenika, spominje slučaj Erdić, te posebno ističe da se u logoru nalaze još uvijek osobe koje su bile bolesne i nemoćne ili povrijeđene i prilikom ranijih posjeta i potrebna im je medicinska pomoć, pa traži da se omogući redovan posjet liječnika, a ponovo ističe da je Međunarodni crveni križ odbijen za dostavu humanitarne pomoći u logor.

Na listu 383 spisa nalazi se pismo Sergia Vieira de Mella od 11.8.1994.g. koji apelira kod optuženika na puštanje civila na slobodu.

Imajući prema tome u vidu iskaze saslušanih svjedoka, a zatočenika u logorima, zatim pisanu dokumentaciju samih uprava logora, pisanu dokumentaciju i iskaze pravosudnih dužnosnika i organa te pisanu dokumentaciju međunarodnih organizacija ovaj sud nije mogao pokloniti vjeru svjedocima Zuhdiji Šahanoviću, Eminu Redžiću, a ni

svjedokinji Enisi Karajić i to kako iz naprijed navedenog razloga tako i razloga što su mijenjali svoj iskaz u odnosu na iskaz dat pred istražnim sucem. Naime, svjedokinja Enisa Karajić pred ovim sudom iskazala je da je na neki način na nju se željelo izvršiti pritisak prije svjedočenja kod ovog suda. Naime, svjedokinja je iskazala da je bila pozvana od Alije Feriza u prostorije Agrokomerca gdje ju je sačekala neka gđa po imenu Matilda koja je došla iz Sarajeva i koja joj je rekla da će je pripremiti za svjedočenje pred sudom, a što je ona odbila. Svjedokinja je međutim iskazala da prije davanja svog iskaza pred istražnim sudom u Bihaću s njom nije nitko razgovarao niti joj je tko govorio kako treba iskazivati, a s obzirom na njezine razlike u iskazu pred istražnim sudom i pred ovim sudom za koje svjedokinja nije dala valjane razloge ovaj sud joj i ne može pokloniti vjeru. Svjedokinja je naime samo ustvrdila da je istina ono što je iskazala pred ovim sudom, pa tako pred ovim sudom tvrdi da uopće nije bila ispitivana po Ibrahimu Jušiću u drugoj autonomiji ali da je pred sudom u Bihaću to navodila iz razloga što je to bilo odmah vrijeme poslije rata i da su svi bili u strahu, no nije mogla objasniti kako je došlo do toga da takovu činjenicu da ju je netko ispitivao i pritom i navela sadržaj tog ispitivanja iznese kada to nije bila istina. S obzirom da ova svjedokinja o ponašanju u logorima i nije ništa znala, a predmet optužbe je upravo nehumano ponašanje prema civilnim zatočenicima u logorima, njezin iskaz i nije toliko bitan. S obzirom nadalje na činjenicu da je u logorima bilo zatvarano bespravno civilno stanovništvo, a što je naprijed navedeno, i da je to civilno stanovništvo zlostavljano, kako to proizlazi iz naprijed navedenih razloga, ovaj sud i ne smatra bitnim da li je netko eventualno svjedoke pripremao za svjedočenje ili ne, jer kako je već više puta ponovljeno, osim iskaza svjedoka i pisana dokumentacija potvrđuje kako fizičko tako i psihičko zlostavljanje, odvođenje na radove zatočenika, te ostala protupravna ponašanja prema zatočenicima.

Svjedoci Zuhdija Šakanović (28) i Emin Redžić (71, 204) bili su stražari u logorima za vrijeme prve odnosno druge autonomije i u bitnome, a u vezi onoga što se dešavalo u logoru, promjenili su svoje iskaze u odnosu na iskaz dat pred istražnim sucem u Bihaću. I jedan i drugi navode da zapisnik jesu potpisali ali da ih je bilo strah i da bi tamo potpisali sve što im se dade, što navodi Zuhdija Šakanović, dok svjedok Redžić navodi da je on doduše pratio diktat zapisnika ali da ne zna što je zapisničarka zapisivala u zapisnik. Obojica su tijekom glavne rasprave tvrdili da policajci nisu tukli zatvorenike, iako je Zuhdija Šakanović izričito u istrazi naveo da su više puta u zatvor dolazile osobe navodeći njihova imena i fizički maltretirale zatvorenike, navodeći da su to bili pripadnici specijalnih jedinica Šejla koji bi izvodili u hodnik pojedine zatvorenike i onda ih tukli i maltretirali pa navodeći i imena osoba koje su tako tukli, dok je Emin Redžić iskazivao da je čuo od svojih kolega policajaca kako su se zatvorenici sa ispitivanja vraćali pretučeni. Svjedok Emin Redžić kod istražnog suca izričito je iskazao da u logoru Dubrave nije bilo kupaone niti je bilo organiziranog kupanja, da bi na glavnoj raspravi iskazao da je kupaona postojala i da je svakih 15, a kasnije i 8 dana, bilo organizirano kupanje. Sve ove razlike u iskazima ove dvojice svjedoka za koje svjedoci uopće nemaju logičnog obrazloženja jer po ovom sudu je sasvim neprihvatljivo da bi zapisničar bio u mogućnosti za vrijeme diktata iskaza unositi u zapisnik neke svoje konstrukcije koje svjedok uopće nije spominjao, dovode do toga da se njihovim iskazima, a pogotovo onim na glavnoj raspravi, ne poklanja vjera. Očito je da su

ovi svjedoci pred ovim sudom iskazivali drugačije samo iz razloga što je sada raspravi bio prisutan naravno i optuženik koji tijekom istrage nije bio prisutan pa svjedoci pred njim, a kao njegovi pristaše, kako je to svjedok Šakanović izričito iskazao nisu htjeli govoriti istinu kako na taj način ne bi otežali položaj optuženiku.

U odnosu na točku 1b) optužnice ovo vijeće nalazi nespornim da je raznim mjerama zastrašivanja i vršenja terora veliki broj građana Velike Kladuše prisiljen na vojnu službu u jedinicama narodne obrane tzv. APZB. Naime, iz dokumenata u dosijeu broj 3 nalaze se izvještaji iz SC Nepeke o uključivanju lica u jedinice Narodne obrane i to na listovima broj 107, 110, 114, 121, 139, 146, 156, 161 i 171 te isto takovi popisi u dosijeu broj 5 za SC Dolovi i to na listu 22, 32, 41, 44, 51, 52 i 54 te u dosijeu broj 6 za SC Drmeljevo dokument koji se naziva spisak lica koja su prihvatila mobilizaciju, a uz kojeg postoji i spisak lica koja su odbila mobilizaciju. Znači nesporno je da se iz logora vršila mobilizacija tj. da su ljudi upućivani u jedinice narodne obrane i to ne mali broj zatočenih osoba. Iz iskaza svjedoka, a kojima su iz naprijed navedenih razloga poklanja vjeru, jasno proizlazi na koji način su ovi mobilizirani. Tako svjedok Sanel Salkić (72 istražnog spisa) navodi da su u SC Nepeke postrojani i zatim da je izvršena nasilna mobilizacija da je morao potpisati pristanak za pristupanje vojsci AP ali da se ni u kom slučaju nije radilo o dobrovoljnom potpisu, svjedok Rasim Ičanović (79 i 211) jasno navodi da su ga prilikom jednog ispitivanja, a ispitivao ga je zet optuženika Jušić Ibrahim i pritom tukao palicom po leđima, jasno kazali da razmisli do sutra ujutro oko toga da prijeđe u vojsku narodne obrane, a ako to ne prihvati da si uzme odmah štrik i objesi se. Kako nije donio odluku da pristupi vojske Narodne obrane najprije tri dana nije ništa dobio za jesti, a za cijelo vrijeme logorovanja gotovo je svakodnevno tučen i vođen na razne radove. O prisilnoj mobilizaciji u logoru Nepeke govori i svj. Mumin Rahmanović (74, 209) koji navodi u vezi toga da se ta prisilna mobilizacija vršila svako jutro kod postrojavanja što samo potvrđuje iskaz svjedoka Sanela Salkića. Tako i svj. Zlatko Balić (361) jasno navodi da je pristao ići u jedinice Narodne obrane samo da bi se izvukao iz pakla logora ali do njegove mobilizacije nije doduše došlo. Svjedok Delić Meho (list 31 istražnog spisa) u svom iskazu zorno je prikazao kako je dolazilo do tog prisiljavanja za vršenje vojne službe u jedinicama narodne obrane. Njega je vojna policija narodne obrane zatekla u 11. mjesecu 1993.g. dok je taksirao i odmah ga odveli u smjeru Male Kladuše gdje je vidio da se vrši opća mobilizacija te ga odmah zadužili sa puškom i mecima i rasporedili ga na borbenu liniju. Nakon što je pobjegao sa tog položaja ponovo je po njega došla vojna policija i odvela ga na novu borbenu liniju od kuda je on ponovo pobjegao kući da bi nakon tri dana po policiji bio ponovo odveden na borbeni položaj i sve tako dok nije bio zarobljen od boraca 5. korpusa. U drugoj autonomiji nakon što je iz jedinica 5. korpusa došao kući da posjeti porodicu ponovo je bio zarobljen i da bi sačuvao glavu kako sam navodi prihvatio je raspored u jedinicama Narodne obrane. Slično iskazuje i svj. Hajrudin Sadiković (29 i 182) koji isto tako je bio priveden od vojne policije tzv. AP, raspoređen u brigadu od kuda je više puta bježao i ponovno vraćan na vojni zadatak, a svjedok Ismet Sadiković (293) koji je radio inače u Sloveniji i nakon što su otvoreni putevi došao 1993.g. u Todorovo kući izjavio je da je pristupio jedinicama Narodne obrane jer je to morao s obzirom da je inače stalno bio maltretiran u smislu da je odvođen

od kuće na ispitivanje i slično pa je na koncu pristupio jedinicama. Svi ovi iskazi kao i pisani dokumenti, a naprijed spomenuti, potvrđuju da su i civili a i ratni zarobljenici što će reći svi građani Velike Kladuše koji nisu dobrovoljno pristupili jedinicama Narodne obrane bili prisiljavani da istima pristupe.

U odnosu na ratne zarobljenike a u vezi točke 2 izreke presude utvrđuje se da se postupanje prema ratnim zarobljenicima nije u bitnome razlikovalo od postupanja prema zatočenom civilnom stanovništvu. U vezi stanja u logorima gdje su bili zatočeni ratni zarobljenici iskazivali su svjedoci Nermin Hajdarević (list 112 istražnog spisa), Suad Nuhanović (95 – istražnog spisa), Edo Raković (110 – istražnog spisa), Mirsad Đinić (97 istr. spisa), Murat Dizdarević (104 istražnog spisa), Ferid Abdić (105 istr. spisa), Šaban Dervišević (111 istr. spisa) čiji iskazi su pročitani dok su pred ovim sudom iskaze dali Janda Frančeski (94 istr. spisa i 225 spisa), Zlatko Balić (361) te Mirsad Mušić (363).

Kako je već ranije rečeno naredbom optuženika od 20.3.1995.g. (dosije 8) mijenja se naredba o osnivanju Sabirnog centra Dubrava i Ponikve i kao vojni zatvori ustanovljuju se "Miljkovići – Valionica" i "Nepeke" i uspostava tih zatvora kao ustanova posebnog tipa dana je u nadležnost vrhovnoj komandi i načelniku vrhovne komande. Prema naredbi načelnika vrhovne komande Šerifa Mustandenagića od 17.11.1994.g. zarobljena lica u vojnim djelovanjima najprije se smještavaju u Dubrave da bi 20.12.1994.g. bilo naređeno preseljenje Dubrava u Valionicu Miljkovići.

Pravosudni organi, a čiji izvještaji su spominjani i u ranijim razlozima i u vezi vojnih zatvora, stalno dostavljaju izvješća iz kojih je vidljivo da se u istima radi nezakonito, pa se tako u izvješću od 13.3.1995.g. koje je dostavljeno vrhovnom komandantu i predsjedniku Zapadne Bosne, a potpisan je po predsjedniku suda Đulagi Alibegiću, odriču prava nadzora nad zakonitošću rada vojnog zatvora i sabirnog centra Nepeke jer se njihove primjedbe ne uvažavaju što se ponavlja i u izvješću od 22.5.1995.g. Točno je da je Šerif Mustedanagić kao načelnik vrhovne komande u svom izvještaju odbio takove navode pravosuđa no kako su upravo pravosudni organi trebali biti kao nezavisni organ vlasti viša kontrola u logorima i o nepravilnostima obavještavali optuženika kao najvišeg u hijerarhiji vlasti onda je sasvim sigurno da je optuženik morao ta upozorenja daleko ozbiljnije prihvatiti, a njegovo suprotno ponašanje po dubokom uvjerenju ovoga suda navodi samo na zaključak da se i u logorima za vojne zarobljenike postupalo s zatočenicima onako kako je to optuženik u stvari i želio. Naime, da su istiniti upravo navodi pravosudnih organa potvrđuju i iskazi svjedoka ili obrnuto njihove iskaze potvrđuju izvještaji pravosudnih dužnosnika, a koji su, kako je već i ranije rečeno, bili izabrani upravo po optuženiku. Svjedoci, a ratni zarobljenici, saslušani pred ovim sudom ili pak pred istražnim sucem u Bihaću, čije je iskaze ovaj sud pročitao, svi su iskazivali da je bilo fizičkog maltretiranja ratnih zarobljenika, da su bili tučeni ili pak vidjeli da je netko drugi fizički zlostavljan. Tako svjedok Suad Nuhanović (list 95 istražnog spisa), Zlatko Balić (list 361) Edo Raković (110) govore o tome kako su se noću vršile prozivke ratnih zarobljenika koji su izvođeni van i onda se izvana čuo jauk, a zatim bi se ti isti vraćali vidljivo pretučeni. Svjedok Esad Andolac govorio je kako je, što on zna, posebno jako bio fizički zlostavljan Faruk Alagić koji gotovo mjesec dana nije mogao ustati

nakon jednog fizičkog zlostavljanja, a da je njegov iskaz istinit govori i službena zabilješka s lista 103 dosijea 5 od 6.5.1995.g. u kojoj je sadržana izjava upravo tog ratnog zarobljenika Andolca, a koju sl. zabilješku je sačinio odsjek vojne bezbjednosti Narodne obrane Zapadne Bosne. Za vrijeme dok su bili kao ratni zarobljenici svi oni koji nisu bili ranjeni izvođeni su na radove, o čemu govore svi naprijed pobrojani svjedoci, i to ili na radove na Stari grad gdje su bili posebno fizički maltretirani, a vođeni su i na radove na prvim linijama. Za vrijeme vršenja radova, o čemu pak opet govore svi svjedoci, bili su također fizički maltretirani. Kakovo je ponašanje bilo prema pritvorenim osobama možda i najbolje govori pisani dokumenat iz dosijea br. 3 lista 120 gdje opet organ bezbjednosti – sigurnosti Narodne obrane Zapadne Bosne podnosi jedan izvještaj iz kojeg je vidljivo da je dana 31.12.1994.g. došlo do ranjavanja dva lica iz sabirnog centra Nepeke, do čega je pak došlo jer ovi nisu dovoljno brzo radili na uređenju linija već su odugovlačili sa kopanjem, pa je onda Sead Pajzetović koji je nadgledao to kopanje ispucao 5-6 metaka oko njihovih nogu pri čemu su se meci odbijali od krampa koji se u tranšeu nalazio i tako je došlo do ranjavanja ove dvije osobe. Zanimljivo je da u tom dopisu još stoji da će se u daljnjem postupku ispitati da li je došlo do prekoračenja ovlasti kao da nije dovoljna i sama činjenica da se na ovakav način postupalo sa zarobljenicima.

Kao što je već vidljivo iz ranijeg obrazloženja i ratni vojni zarobljenici prisiljavani su na odlazak u jedinice narodne obrane i mnogi od njih su “dobrovoljno” potpisali odlazak u jedinice narodne obrane, a kako je već i ranije rečeno, sve iz razloga da se oslobode pakla zatočeništva.

Ratni zarobljenici morali su svakodnevno prilikom postrojavanja uzvikivati parole veličajući branioce Republike Zapadne Bosne i veličati optuženika i uopće tzv. APZB. Svi saslušani svjedoci govore i o tome da su se u istim halama s njima nalazili i ranjenici koji su imali fiksatore na rukama i nogama, a među njima je bilo i teških ranjenika i ovi se nisu mogli podizati tako, da su nuždu vršili unutar hale što bi po cijeli dan, dok su ostali zdravi zatočeniци bili na radovima, ostajalo u hali i stvaralo nesnošljiv smrad.

Svjedoci Nuhanović Suad, Janda Frančeski, Edo Raković, izričito su iskazivali o tome kako je Alagić Faruk, koji je inače bio stariji čovjek i od ranije ne dobrog zdravlja, posebno jako bio tučen i to na način da je izvođen iz hale gdje su boravili pa se onda vraćao vidno pretučen ili pak bio tučen unutar hale, palicama, čizmama i slično. Tako svj. Janda Frančeski kaže da u 9 dana koliko je on boravio u logoru zajedno sa Alagić Farukom je ovaj više puta izvođen i tučen, bio je sav u modricama, nije mogao ni stajati ni hodati, a i inače je bio teško ranjen.

Na listu 115 istražnog spisa nalazi se otpusno pismo Regionalne bolnice Bihać za Alagić Faruka iz kojeg je vidljivo da je ovaj 15.8.1995.g. zaprimljen na kirurgiju u stanju opće iscrpljenosti te, da se žali na čestu malaksalost, bolove u grudnom košu i lumbalnoj regiji. Nad istim je učinjeno niz pretraga koje su dale uredne rezultate da bi 20.8.1995.g. tokom dana bolesnik počeo osjećati slabost, vrlo brzo postao cijanotičan, pao u komatozno stanje i ubrzo u 13,40 umro.

Tokom postupka na ovom sudu saslušana je i kao liječnički vještak sudske medicine dr. Mira Mlinac-Lucijanić, koja uvidom u medicinsku dokumentaciju za Alagić Faruka, a s obzirom da obdukcija nije vršena, nije mogla objektivno utvrditi uzrok smrti ali isto tako nije mogla ni isključiti kao uzrok smrti činjenicu da je Faruk Alagić 6 mjeseci boravio u zatvoru i bio fizički zlostavljan. Ovaj sud imajući u vidu iskaze svjedoka, pogotovo iskaz svj. Jande Frančeski, čiji iskaz je inače ocjenjen sa vrlo visokom objektivnošću iskazivanja (svjedok govori o liječničkoj pomoći koja je njemu pružena, izričito navodi da on sam nije bio tučen i slično), gdje se navodi o gotovo svakodnevnom premlaćivanju Faruka Alagića i to na način da ovaj nije mogao ni sjediti ni stajati, poslije toga i činjenice da je smrt nastupila gotovo odmah nakon puštanja iz logora, jer ovi logori su raspušteni nakon pada druge autonomije, a sve je to nakon akcije "Oluja", te nadalje činjenice da su pretrage u bolnici ukazivale na jedno normalno zdravstveno stanje nalazi da je upravo takovo postupanje prema ovom ratnom zarobljeniku izazvalo njegovu smrt nakon što je konačno pušten na slobodu.

O smrti ratnog zarobljenika Senada Halkića izričito je pak govorio svjedok Nermin Hajdarević (list 112 istražnog spisa) koji je u svom iskazu iskazivao o tome kako su zvjerski bili premlaćivani i mučeni prilikom hapšenja i kako je Senadu Halkiću prilikom toga bila slomljena nosna kost i bio je sav krvav po licu i nije mogao uopće glasno govoriti, a stražari su ga tjerali da na glas uzvikuje parole, pa kada ovaj to nije mogao, ponovo su ga tukli palicama po glavi. Kada su ih doveli u logor i Halkića su gotovo unijeli takovog u halu i drugi dan je ovaj, odnosno drugo jutro, podlegao tj. nađen je kako leži mrtav. U vezi smrti Halkić Senada govori i sl. bilješka predsjednika suda Đulage Alibegića sa lista 80 dosijea 5 u kojoj je navedeno, da je primjećeno da je ratni zarobljenik Halkić Senad doveden u logor vidno pretučen i da je umro, a da o toj činjenici nije obaviješten ni sud ni tužilaštvo već je izvještaj dostavljen samo načelniku vrhovne komande Narodne obrane, uslijed čega nije sproveden ni očevid, a pritom je zanimljivo ustvrditi da taj izvještaj koji je dostavljen načelniku vrhovne komande, a sačinjen je po upravitelju SC Dolovi, navodi da je ratni zarobljenik doveden uz urednu dokumentaciju, da prilikom preuzimanja nisu primjećene vidljive povrede, te da je tek drugi dan ratni zarobljenik rekao da se loše osjeća i da je u međuvremenu podlegao. Kada se ima u vidu iskaz svjedoka, konstatacija predsjednika suda i s druge strane ovakav izvještaj upravitelja zatvora onda je očito da je fizičko zlostavljanje ratnih zarobljenika bilo nešto normalno, kada prilikom preuzimanja ratnog zarobljenika koji je bio očito vidno premlaćen uprava ne primjećuje ništa, a ovaj već tada je u vrlo lošem zdravstvenom stanju. Iz svega naprijed navedenog u vezi Halkić Senada očito je i u ovom slučaju da je do smrti i ovog čovjeka došlo kako zbog fizičkog zlostavljanja prilikom zarobljavanja tako i zbog neljudskog odnosa uprave logora koja je zaprimala ratne zarobljenike.

O stanju u vojnim zatvorima i logorima govori i sl. zabilješka Đulage Alibegića od 10.7.1995.g. s lista 54 dosijea 8, gdje se govori o maltretiranju zatvorenika od strane neovlaštenih osoba koje ulaze u vojni zatvor, pa čak maltretiranja i samih upravnika tog zatvora. Iz ove sl. bilješke interesantno je zabilježiti i to da se konstatira da se u zgradi

bivšeg civilnog zatvora, a koji je pod ingerencijom vojne sigurnosti, svakodnevno tuku i maltretiraju ljudi, pa se predlaže da se ta ustanova koja se inače nalazi u centru grada dislocira van grada jer ovakve tuče i maltretiranja izazivaju negativne konotacije u građanstvu i stvaraju bespotrebno uznemirenje, kako se to navodi u ovoj sl. bilješci, a na takovom mjestu kakvom se ustanova nalazi ne može se dovoljno ni osigurati. Doista je cinično i neshvatljivo da bi se jedna ustanova morala izmještatati iz razloga kako se građani ne bi bespotrebno uznemiravali maltretiranjem drugih građana umjesto da se konačno poduzmu svi koraci kako bi se s takvim maltretiranjem prestalo. Navodi se ovo samo stoga kako bi se nedvojbeno zaključilo da se u tim ustanovama gdje su se nalazili bilo zarobljeni civili bilo zarobljeni ratni vojni zarobljenici nije fizički maltretiralo tek ponekog nego je to očito bila svakodnevna pojava i uobičajena i opće prihvatljiva pojava od organa vlasti.

Iz svega naprijed navedenog u vezi točke 2) izreke presude ovaj sud nalazi da je nesporno utvrđeno da su logori za zarobljene pripadnike 5. korpusa Armije RBiH postojali, što je inače i međunarodnim propisima dopušteno, ali da su se ratni zarobljenici u tim logorima fizički zlostavljali, psihički zlostavljali, te da su uslijed takvog zlostavljanja dvije osobe u izreci ove presude poimenično navedene i umrle, što je međutim zabranjeno međunarodnim propisima, a predstavlja ratni zločin protiv ratnih zarobljenika.

Tijekom dokaznog postupka provedeno je i niz dokaznih prijedloga optuženika. O ponekim od njih već je i ranije bilo riječi. Dokazni prijedlozi obrane mogu se uglavnom svrstati u tri grupe i to na dokaze koji upućuju na djelovanje samog optuženika bilo na političkom, bilo na ekonomskom planu kroz organe vlasti Republike BiH i to značajan dio se odnosi na događanja prije inkriminiranog događaja, drugu grupu dokaza predstavljaju pisani materijali raznih autora u vezi djelovanja optuženika i to kako prije tako i za vrijeme postojanja tzv. APZB, te dokazi o djelovanju organa vlasti Republike BiH i to uglavnom djelovanje policijskih organa vlasti.

Što se tiče dokaznih prijedloga o djelovanju optuženika za vrijeme dok je on bio član predsjedništva BiH, a radi se o dokaznim prijedlozima na listu 68, 71, 74, 75, 82, 83, 84, 428, 429, 441 doista se može reći da iz tih dokumenata vidljiva jedna velika aktivnost i angažiranje optuženika i to kako na političkom planu tako i na ekonomskom planu, no taj period djelovanja optuženika nije predmet optužbe i stoga ovaj sud smatra da nema potrebe za nekom dubljom analizom tih provedenih dokaza. Očito je naime da je u najvišem organu vlasti države BiH dolazilo do sukoba i činjenica jest da je optuženik u jednom momentu napustio Predsjedništvo pri čemu, a u okviru optuženja, i nije bitno iz kojih razloga i našao se na području Velike Kladuše, gdje onda dolazi do donošenja Inicijative o osnivanju APZB, a što potvrđuju i već ranije spominjani dokazi sa lista 67 gdje se nalazi Inicijativa o osnivanju APZB, rezolucija o statutarnim principima APZB, spominjani ustavni principi itd., a zatim i do osnivanja tzv. APZB, a koja dokumentacija potvrđuje već uvedeno iskatanu konstataciju da je svu aktivnost kao i izradu osnove tih dokumenata učinio optuženik jer su sve predradnje učinjene uz potpis njega osobno, a sve to bilo je protivno Ustavu RBiH. Prema tome, ovaj sud prihvatio je sve ove dokazne prijedloge optuženika kao istinite ali i ustvrdio da ti dokazi uglavnom nemaju direktnog utjecaja na utvrđenje činjeničnog stanja u

vezi ovog predmeta, osim što se može zaključiti da je očito optuženik razočaran neprihvatanjem njegovog djelovanja unutar legalnih organa vlasti odlučio se na stvaranje uvjetno rečeno teritorija gdje će se uvažavati njegovo mišljenje i gdje će on imati odlučujuću ulogu i svu vlast u svojim rukama ne birajući pritom sredstva kako doći do tog cilja iako se za vrijeme kako osnivanja APZB tako i za trajanja nastojalo raznim normativnim aktima sve svesti pod važeće pravne akte države BiH, a i pod međunarodne propise.

Tijekom dokaznog postupka pročitani su izvadci iz raznih knjiga ili časopisa, raznih autora, koji su između ostalog dali svoja viđenja o zbivanjima u autonomiji, odnosno i cijeloj državi BiH, ali i svoja viđenja o optuženiku (list 78, 446, 445, 447, 448, 449, 450, 442, 443, 444, 451, 452, 453, 454 i 455). Naravno da se radi o subjektivnim ocjenama autora temeljenih na njima poznatim činjenicama, a sve to ne dovodi u pitanje navode svjedoka koji su sami bili zatočenici u logorima niti dokumentaciju koja je ranije spominjana u ovoj presudi. Optuženik je sve te radove predložio sudu uz tezu da je protiv njega od strane legalnih organa vlasti, ali i predstavnika određenih stranaka na vlasti, vođena kampanja pri čemu su toj kampanji doprinosili i razni autori kao i sredstva javnog priopćavanja. Takovu tvrdnju optuženika ovaj sud i može prihvatiti, no međutim, bez obzira na to za ovaj sud ostaje nepobitna činjenica iskazivanja neposrednih sudionika u događanjima u logorima čiji iskazi, kako je već ranije rečeno, nisu dvojbeni i potvrđeni su dokumentima kako samih organa vlasti tzv. APZB tako i međunarodnih humanitarnih organizacija, pa upravo zbog takove situacije sud nije mogao prihvatiti navode optuženika da je i cijeli kazneni postupak montiran protiv njega, a svjedoci obučeni putem te javne kampanje na iskazivanje.

Što se pak tiče dokaza, a koji govore o eventualnom nezakonitom postupanju pojedinih službi države BiH, a radi se o dokazima sa lista 439, 440, 438, 437, 436, 80, 77, 435, 434, 433, 432, 431 i 430, ovaj sud može navesti da rad tih organa nije obuhvaćen ovim kaznenim postupkom i ovi dokazi doista ne predstavljaju one koji bi omogućili sagledavanje činjeničnog stanja u kritično vrijeme. Naime, ako se i prihvati da je bilo kršenja međunarodnog humanitarnog prava i na drugoj strani, onda to ne daje za pravo nikome da postupa na isti način. Stoga ni uvid u dokaz s lista 106, a radi se o kaznenoj prijavi Haškom tribunalu protiv Alije Izetbegovića i dr., ne predstavlja dokaz koji bi upućivao na to da li je na području tzv. APZB gdje je svu vlast u rukama imao optuženik bilo kršenja međunarodnog humanitarnog prava ili ne. Naime, u odnosu na fizička zlostavljanja, ovaj sud ne smatra da su ona činjena prema manjem broju zatočenika i to kao eksczesno ponašanje nekog od stražara koji je možda i sam bio u logoru suprotne strane, već naprotiv radilo se o redovnom zlostavljanju zatočenika u logorima tzv. APZB time da su najsnažnije, kako je to tijekom ovog dokaznog postupka i dokazano, a u razlozima presude navedeno, bili zlostavljani zatočenici, a izričito protivnici optuženika, koji su ujedno bili ili istaknuti predstavnici lokalne stranke SDA, koji su se snažno oduprijeli stvaranju tzv. AP ili inače ugledniji ljudi u Velikoj Kladuši, no ovdje valja napomenuti da i oni zatočenici koji nisu bili fizički zlostavljani, da su bili izloženi ponašanju koje ujedno predstavlja i kršenje međunarodnog humanitarnog prava, a to su razna psihička maltretiranja, odvođenje na prisilni rad, a i sama zatočenja bez ikakvih osnova. Izjave Arifa Vukovića i Envera

Murgića s lista 72 i 107 ovaj sud nije mogao ocjenjivati niti prihvatiti jer su date u pisanom obliku i sud ne može utvrditi njihovu vjerodostojnost, a navedene osobe nisu predlagane zaslušanje kao svjedoci. Dokazi koji skupno nose naslov “uključivanje vjere u politiku”, sa lista 81, govore već o naprijed utvrđenim sukobima unutar organa vlasti u Republici BiH, a što se očito prenijelo i na islamsku vjersku zajednicu, jer su se ti sukobi odvijali unutar stranke SDA, odnosno pristaša optuženika, s jedne strane, i Alije Izetbegovića, tada predsjednika Predsjedništva, s druge strane, i u vezi toga zaključuje se sve ono što je i ranije rečeno na dokaze koji se ne odnose na inkriminirani period i područje djelovanja optuženika u to vrijeme. Tako i zapisnici sa Skupštine Republike Bosne i Hercegovine od 28. i 29. rujna 1993. godine, a sa listova 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, govore o tome da je došlo do sukoba unutar SDA, koji sukob se prenio i na Skupštinu, a govore i o ostalim problemima unutar rada Predsjedništva, a na navedenoj skupštini dolazi do smjenjivanja optuženika kao člana Predsjedništva, time da je za konstatirati da se on već tada nalazi na području Velike Kladuše gdje djeluje na osnivanju AP. Presude sudova protiv optuženika u tzv. mjeničnoj aferi doista po mišljenju ovog suda nisu dokaz podoban za utvrđenje činjeničnog stanja u ovom predmetu i stoga ih ovaj sud nema ni potrebe analizirati, a u vezi presuda sudova u Bosni i Hercegovini protiv Đedović Ibrahima, optuženog također za ratni zločin u periodu za koji je optužen i optuženik, ovaj sud može samo navesti da te presude ovaj sud ni na koji način ne obvezuju.

Dokazni prijedlozi sa lista 69 i 79 i nisu više bitni s obzirom da je državni odvjetnik izmjenio činjenični opis optužnice, pa točka 1c) prvotne optužnice nije sada više ni inkriminirana.

Što se pak tiče dokaza sa lista 76 pod skupnim nazivom “službeni rezultati izbora u Republici Bosni i Hercegovini, ovaj sud može navesti da nije sporno da je optuženik tada dobio doista najveći broj glasova i tu činjenicu se ne može nego prihvatiti, no uz konstataciju da to nikome, pa ni optuženiku, ne daje za pravo postupanja protivno propisima.

Vijeće ovog suda odbilo je provesti dokaze optužbe za saslušanjem svjedoka Đogić Rifeta, Rasima OGREŠEVIĆA i Tadeusza Mazowieckog iz razloga predviđenih u čl. 322.st.4.t.2.. Naime, na ponašanje u logorima saslušano je niz svjedoka pa saslušanjem još dvojice svjedoka činjenično stanje ne bi bilo ništa jasnije utvrđeno, a Tadeusz Mazowiecki dao je svoje viđenje u logorima kroz pisanu dokumentaciju koja je tijekom postupka pročitana i iz koje je jasno vidljivo da je bio u obilasku zatvora i što je tamo našao. U odnosu na prijedloge optužbe u vezi pribavljanja medicinske dokumentacije od suda u Sarajevu kao i prijedloge u vezi provođenja novog vještačenja sud je iste odbio u skladu sa propisom iz čl. 322.st.4.t.3. ZKP. Naime, iz stanja spisa je vidljivo da ni organi policije Okruga Bihać nisu mogli pribaviti neku novu liječničku dokumentaciju, osim one kojom sud raspolaže, pa je za vjerovati da se ni nadalje ta dokumentacija ne može pribaviti ako je i nema u Domu zdravlja u Velikoj Kladuši, a isto tako u vezi novog vještačenja nalazimo da se s obzirom na iscrpne navode saslušanog vještaka te na uočene manjkavosti prilikom

obrade pojedinih zatočenika novim vještačenjem ne bi moglo ništa drugo utvrditi od do sada utvrđenog.

U vezi prijedloga punomoćnika oštećenih za daljnjim saslušanjem svjedoka, a odnosi se na dokazne prijedloge s lista 240, u vezi onih svjedoka koji nisu pristupili sudu ili onih koje sud nije ni pozivao, vijeće ovog suda nalazi da nema potrebe za saslušanjem i tih svjedoka, jer veliki dio predloženih a ne pozivanih svjedoka po prijedlogu oštećenika, iskazivao bi ono što je već tijekom postupka utvrđeno, a neki od tih svjedoka predloženi su i na okolnosti koje nisu bile predmet optužbe, pa je sukladno propisu iz čl. 322.st.4.t.2. ZKP i taj prijedlog odbijen.

Ocjenjujući prema tome sve provedene dokaze nedvojbeno po mišljenju ovoga suda utvrđeno je da su na teritoriju Velike Kladuše za vrijeme kako tzv. prve autonomije tako i druge autonomije postojali zarobljenički logori i to kako za civilno stanovništvo tako i za ratne zarobljenike. Utvrđeno je da su u njima fizički i psihički maltretirani zarobljenici pri čemu su i od čega su neke osobe smrtno stradale, neke tjelesno povrijeđene, te se prema zarobljenicima postupalo nečovječno, prisiljavani su na prinudni rad koji je često bio ponižavajući, zatim na rad na prvim borbenim linijama gdje su zatočenici bili izloženi ratnim djelovanjima, prisiljavani su zatočenici na službu u njima neprijateljskoj vojsci, a sve to protivno je pravilima međunarodnog prava.

Naime, postupanja u vrijeme ratnih zbivanja kako sa civilima tako i sa ratnim zarobljenicima reguliraju uglavnom Ženevske konvencije kao i Statut Međunarodnog kaznenog suda. Pritom treba reći da kazneno djelo ratnog zločina protiv civila iz čl. 120. te ratnog zločina protiv ratnih zarobljenika iz čl. 122. OKZRH čini onaj tko čini pobrojane radnje u navedenim člancima ili tko te radnje naredi time da su te radnje učinjene kršenjem međunarodnog humanitarnog prava. Ženevska konvencija o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata od 12.8.1949.g. u čl. 3. ističe da u slučaju oružanog sukoba koji nema međunarodni karakter, a sukobi na području Velike Kladuše nemaju međunarodni karakter jer se radi o sukobu unutar jedne države, prema civilnom stanovništvu i građanima u svako doba i na svakom mjestu zabranjuje se nasilje protiv života i tijela osobito sve vrste ubojstva, sakaćenje, te okrutno postupanje i mučenje pod a) i pod b) povrede osobnog dostojanstva osobito uvredljivi i ponižavajući postupci. Statutom Međunarodnog suda u Hagu i to čl. 2e zabranjeno je prisiljavanje ratnih zarobljenika i civila da služe u neprijateljskim snagama, a čl. 5e i 5h zabranjuje se zatočenje te proganjanje na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

Treća Ženevska konvencija o postupanju sa ratnim zarobljenicima od 12. kolovoza 1949.g. u čl. 3. govori da svaka strana sukoba mora primjenjivati određene odredbe, pa se tako u vezi pripadnika oružanih snaga koje su položile oružje i osoba koje su izvan bojnog ustroja navodi, da se prema njima mora postupati čovječno, bez razlikovanja temeljenog na rasi, boji kože, vjeroispovjesti ili uvjerenju. Upravo zbog toga prema tim osobama zabranjuje se tom konvencijom u svako doba i na svakom mjestu nasilje protiv života i

tijela, osobito sve vrste ubojstva, sakaćenja, okrutnog postupanja i mučenja kao u točki c povrede osobnog dostojanstva, osobito uvredljivi i ponižavajući postupci. Čl. 13. iste ove Konvencije navodi ponovno da se u svako doba prema ratnim zarobljenicima mora postupati čovječno, svaki protupravni čin sile koja ih drži, a koji prouzroči smrt ili dovede u ozbiljnu opasnost zdravlje ratnog zarobljenika, zabranjen je i smatra se teškom povredom Ženevske konvencije. Niti jedan ratni zarobljenik ne smije biti podvrgnut fizičkom sakaćenju, medicinskom ili znanstvenom pokusu, a ratni zarobljenici moraju se u svako doba štititi od svakog čina nasilja ili zastrašivanja, uvrede i javne radoznalosti. Prema ratnim zarobljenicima prema Ženevskim konvencijama zabranjene su represalije. Sve naprijed navedeno u vezi postupanja u logorima jasno ukazuje da se u logorima APZB postupalo kako sa civilima tako i sa ratnim zarobljenicima protivno navedenim međunarodnim propisima.

Optuženik je taj čija je volja bila da se civilno stanovništvo, a njegovi protivnici kao i protivnici ideje o osnivanju AP zatoče i drže u logorima. Vidljivo je to, kako je već rečeno, iz izlaganja optuženika na Vladi tzv. AP, već spominjenog plana "Krtica", te izričite naredbe o osnivanju logora. Ovaj sud nadalje smatra, da je upravo optuženik taj koji je naredio, iako ne pisanom naredbom jer takovim dokazom ovaj sud ne raspolaže, da se prema zatočenicima u logorima ponaša nečovječno i na način kako se doista i ponašalo. Naime, optuženik je za cijelo vrijeme ovih događanja bio vrlo dobro informirana osoba jer su ga kao što je vidljivo iz utvrđenog dokaznog postupka njegovi podčinjeni svakodnevno informirali o brojčanom stanju u logorima, pravosudni organi izvještavali su ga o raznim nepravilnostima u logorima, o čemu ga izvještava čak i Irfan Saračević kao njegov najbliži suradnik, a na razne nepravilnosti upozoravaju ga i međunarodne humanitarne organizacije. Unatoč tome, optuženik ne dovodi u pitanje takav rad logora već svakodnevno dolazi do izolacije novih civila i svakodnevno se fizički te iste civile, a u drugoj autonomiji i ratne zarobljenike, zlostavlja. Ukidanje logora Drmeljevo uslijedilo je neposredno pred pad prve autonomije i do njegovog ukidanja dolazi samo iz tog razloga, a ne zato što je optuženik htio spriječiti daljnje protupravno ponašanje prema ljudima, o čemu nedvojbeno govori i činjenica da se odmah po uspostavi druge autonomije osnivaju novi logori i to još u vrijeme dok pripadnici narodne obrane Zapadne Bosne i nisu zauzeli cijeli teritorij. U tim logorima u drugoj autonomiji nastavlja se sa ponašanjem prema zatočenicima na jednak način kao i u prvoj autonomiji. Nadalje, zatočnici su svakodnevno vođeni na radove u neposrednoj blizini gdje optuženik ili prebiva ili radi. Prilikom vršenja tih radova također su fizički maltretirani. Za vrijeme prve autonomije zatočnici su odvođeni u prostorije Dispanzera gdje optuženik ima svoje radne prostorije a vrlo često, prema vlastitom kazivanju, tu i prenoći. U tim prostorijama Dispanzera zatočnici su itekako fizički maltretirani za što je iz naprijed navedene činjenice optuženik morao znati. Za neke od zatočenika kao što je vidljivo iz dokaznog postupka i najbliža rodbina obraćala se optuženiku. Sve, prema tome, po mišljenju ovog suda, optuženik je znao. Unatoč tome, za čitavo to vrijeme nema ni jednog dokumenta, ni jedne pisane riječi, kojom bi optuženik naložio ili ukazao da se sa ovakvim nepropisnim ponašanjem prekine. Upravo, suprotno tome, optuženik podčinjenima daje naloge o hapšenjima, o zatvaranjima, o prisilnom radu i slično. Sve to, po

čvrstom uvjerenju ovog suda, govori da se prema građanima civilima i prema ratnim zarobljenicima postupalo tako jer je to tako želio i htio optuženik. O tom utvrđenju govori činjenica da su među zatočenicima stradali najviše odnosno najviše bili fizički maltretirani upravo najizrazitiji protivnici optuženika (Đeko Bibuljica, Mujo Milak, Galijaševići i dr.). Sasvim sigurno da nisu stražari ili uprava logora odredili sasvim slučajno da će upravo ti ljudi biti mučeni. Bila je to želja i htjenje optuženika.

Optuženik je taj koji ima najvišu vlast u toj svojoj autonomiji, on postavlja sve niže podčinjene od predsjednika Vlade, načelnika vrhovne komande, pravosudnih dužnosnika i nemoguće je da se na tako malom teritoriju kroz relativno dug period događaju stvari bez da optuženik te stvari ne naređuje i bez njegovog znanja, pogotovo kada se ima u vidu struktura ličnosti optuženika koji funkcionira na način kako sam navodi da “njegovi podčinjene čim ga pogledaju znaju šta treba činiti”.

Po dubokom uvjerenju ovog suda nije slučajno da se civili vode na čišćenje ulica, kopanje kanalizacije u gradu i slično. Ostali građani trebaju vidjeti tko su protivnici optuženiku i kako ti protivnici prolaze. Zato se upravo pod nepodjeljenim i isključivim vodstvom optuženika organizirani logori kako bi se u njima našli ne samo protivnici autonomne pokrajine već i najmlađi i najstariji članovi njihovih obitelji kako bi im jasno bilo pokazano tko je vlast i koga se mora slušati i zato su upravo oni morali tj. ti zatočenci svako jutro odgovarajući na pitanja “čija je ova zemlja” uzvikivati “babina”. Optuženik da je htio, a mogao je, sigurno je mogao zaustaviti zlostavljanja kako po civilnim logorima tako i u logorima sa ratnim zarobljenicima. S obzirom da je upravo on htio da se njegovi protivnici tako kažnjavaju do prekida sa takvim ponašanjem i unatoč upozorenjima međunarodne zajednice ne dolazi već se ono nastavlja. Stoga ovaj sud i nalazi da je optuženik počinio kaznena djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva te ratnih zarobljenika sa izravnom namjerom jer je njegova volja išla za tim da formiranjem logora svoje protivnike i protivnike autonomije – civilne zarobljenike i ratne zarobljenike fizički i psihički maltretiraju i htio je na taj način pokoriti za svoju stvar pa je prema tome i htio posljedice koje su nastupile iz takvog fizičkog i psihičkog maltretiranja, a koje su kao što je naprijed navedeno zabranjene citiranim međunarodnim humanitarnim pravom. Optuženik je naime osobno uvjeren, a to proizlazi iz cijele njegove obrane, da je upravo ono što on radi jedino ispravno i zakonito i nadasve moralno postupanje. Autonomna pokrajina Zapadna Bosna je za optuženika svetinja i jedini ispravni put u datoj situaciji i stoga i svi civiljevi koji dovode do tog puta nisu po njemu loši. Iz tog razloga su svi protivnici izloženi torturi o kojoj je do sada govoreno kako bi se pokazalo da nisu na ispravnom putu i kako bi se one koji se kolebaju uputilo na ispravnost svog mišljenja i stoga i ovaj sud nalazi da optuženik radi ostvarenja svog cilja nije prezao pred ničim pa ni pred zlostavljanjem ljudi našto izričito nije imao pravo jer je time kršio odredbe međunarodnog humanitarnog prava pa onda i počinio kazneno djelo ratnog zločina koje se i čini kršenjem međunarodnog prava za vrijeme rata ili oružanog sukoba među ostalim i mučenjem i nečovječnim postupanjem prema civilnom stanovništvu a tako i ratnim zarobljenicima.

Kod odluke o kazni pošao je ovaj sud od činjenice da se radi o najtežim kaznenim djelima predviđenim kaznenim zakonom te da su ta djela vršena kroz jedan relativno dug vremenski period i sa značajnim intenzitetom činjenja kako u odnosu na broj zatočenih osoba tako i u odnosu na broj teških fizičkih zlostavljanja osoba koja su dovodila i do smrtnih posljedica. Optuženik tijekom postupka niti u jednom trenutku nije izrazio žaljenje, ne za svoje postupanje jer njegovo je pravo da ne prizna krivnju, ali ni za eventualno slučajno stradavanje ljudi. To samo pokazuje još više i raniju tvrdnju suda da je sve rađeno po njegovom htijenju. Vijeće ovoga suda smatra da kazna izrečena za ovakova kaznena djela, a pogotovo za one koji su na samom vrhu strukture vlasti i u stvari su tada gospodari rata, mora biti takova da jasno pokaže osudu civiliziranog i demokratskog društva. Protivnike se mora znati i moći pobjediti argumentima u okviru na zakonu dopuštenog i to su osnovni postulati uređenog ljudskog postupanja i prema tome mora težiti i teži čitava međunarodna zajednica. Stoga kazna za svako suprotno postupanje mora biti jasno izraženo neslaganje s takovim postupanjem, pa stoga ovaj sud nalazi da se samo najvećom kaznom u konkretnom slučaju to može i izraziti. Tzv. gospodari rata, a optuženik to jest, imaju nesagledivu moć pa su stoga i odgovorniji od neposrednih izvršioaca samoga zlostavljanja jer te osobe koje su na vrhu piramide uzimaju sebi za pravo da određuju način življenja imajući u vidu da u ratnim okolnostima neminovno dolazi do slabljenja drugih oblika demokratskih organa vlasti. Niti jedno ostvarenje cilja pa makar onaj tko želi taj cilj postići ga smatrao ne znam koliko dobrim i svetim ne opravdava postizanje tog cilja kršenjem osnovnih ljudskih prava. Optuženik smatra da je ostvarenje autonomne pokrajine ZB bio njegov sveti cilj međutim ovaj sud ne može dozvoliti da se do tog cilja trebalo doći na način kako je opisano u ovoj presudi. Imajući u vidu da je zaštita čovjeka kao najvećeg dobra čovječanstva osnovni princip svakog kaznenog zakona to ovako grubo ugrožavanje ljudskog dostojanstva i ovakovo nečovječno postupanje prema zaštićenom dobru uvjetuje uz sve naprijed navedeno i kaznu kakva je izrečena u izreci ove presude. Izrečena kazna po mišljenju ovog suda je i upozorenje svima drugima da se u situacijama kada imaju tako veliku moć moraju prema protivnicima ponašati na human i pravedan način i ne može se ih pokoravati tako da im se uništava ljudsko dostojanstvo.

Troškovi kaznenog postupka u paušalnom iznosu od 5.000,00 kuna određeni su u skladu sa složenošću i trajanjem ovog kaznenog postupka dok se trošak postupka odnosi na troškove vještačenja i troškove svjedoka.

Slijedom svega naprijed navedenog presuđeno je kao u izreci.

U Karlovcu, 31. srpnja 2002.g.

ZAPISNIČAR:

Mira Jakšić v.r.

PREDSJEDNIK VIJEĆA:

Jasminka Jerinić-Mušnjak v.r.

POUKA O PRAVNOM LIJEKU:

Protiv ove presude nezadovoljna stranka ima pravo žalbe u roku od 15 dana računajući od dana primitka pismenog otpravka presude. Žalba se podnosi u tri istovjetna primjerka putem ovog suda Vrhovnom sudu Republike Hrvatske Zagreb.

DNA:

1. ŽDOK – K-DO-12/01
2. Okr. Fikret Abdić, Zatvor u Karlovcu
3. Branitelj Davor Popović, odvjetnik iz Karlovca
4. Branitelj Zvonko Žaja, odvjetnik iz Karlovca
5. Pun.ošt. Anto Nobile, Zagreb, Amruševa 7

Za točnost otpravka – ovlaštenu službenik:
N. Tonšetić

